

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pedagogika

1. ročník

Sociální činnost

Mgr. Eva Juríková

1. vydání

Obsah

1	Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky	4
1.1	Pedagogika jako věda, její struktura, vědy pomocné a hraniční	4
1.1.1	Pedagogika	4
1.1.2	Vznik pedagogiky	4
1.1.3	Předmět pedagogiky	4
1.1.4	Využití pedagogiky	5
1.1.5	Struktura pedagogiky	5
1.1.6	Příbuzné obory	5
1.1.7	Vztah pedagogiky k jiným vědám	6
1.1.8	Zdroje pedagogických informací	6
1.1.9	Pracovní list I	7
1.2	Základní pedagogické pojmy	9
1.2.1	Výchova	9
1.2.2	Rysy výchovy:	9
1.2.3	Vzdělávání	9
1.2.4	Výchovný cíl	10
1.2.5	Pracovní list II	12
1.2.6	Metody výchovy	13
1.2.7	Funkce výchovy:	13
1.2.8	Pracovní list III	15
1.2.9	Činitelé výchovy	16
1.2.10	Pracovní list IV	18
1.2.11	Pedagogické principy	19
1.2.12	Formy výchovy	21
1.2.13	Pracovní list V	22
1.2.14	Použitá literatura	23
1.2.15	Seznam použitých zkratk	23
2	Dějiny pedagogiky	24
2.1	Antická výchova	24
2.1.1	Antické Řecko	25
2.1.2	Pracovní list VI	29
2.1.3	Římská výchova	31
2.1.4	Pracovní list VII	34
2.2	Křesťanská a středověká výchova	35
2.2.1	Vliv scholastiky na středověkou vzdělanost	36
2.2.2	Pracovní list VIII	39
2.3	Doba reformace	40
2.3.1	Pracovní list IX	43
2.4	Pedagogika novověku	44
2.4.1	Pedagogika doby renesance	44
2.4.2	Humanistická pedagogika	45
2.4.3	Pracovní list X	47
2.5	Osvícenectví a pedagogika 18. / 19. st.	48
2.5.1	Anglický pedagogický systém	48
2.5.2	Vliv vědeckotechnické revoluce:	49
2.5.3	Pracovní list XI	50
2.6	Pedagogické směry 20. století	51
2.6.1	Pracovní list XII	53
2.7	Alternativní pedagogika	54

2.7.1	Waldorfská pedagogika.....	54
2.7.2	Daltonská škola	55
2.7.3	Jenská škola.....	56
2.7.4	Montessori škola	56
2.7.5	Začít spolu	57
2.7.6	Zdravá škola	59
2.7.7	Domácí vzdělávání.....	60
2.7.8	Pracovní list XIII.....	61
2.8	Použitá literatura.....	63
2.9	Seznam použitých zkratk	63
3	Vývoj školství na našem území a současný školní systém.....	64
3.1	Tereziánské reformy	64
3.2	Počátky a rozvoj české pedagogiky v 19. století.....	64
3.3	Vývoj školství na našem území v 2. polovině 19. století.....	66
3.4	Pracovní list XIV	69
3.5	Školství v Československé republice v období 1918 - 1939.....	70
3.5.1	Pracovní list XV	73
3.6	Vývoj po r. 1989.....	74
3.7	Současný školský systém	75
3.7.1	Teorie školských systémů	75
3.7.2	Pracovní list XVI.....	77
3.8	Vzdělávací soustava, školy a školská zařízení	78
3.9	Státní správa a samospráva ve školství	80
3.10	Pracovní list XVII.....	82
3.11	Použitá literatura.....	83
3.12	Seznam zkratk.....	83
4	Řešení pracovních listů	84

1 Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky

Obecná pedagogika je základní pedagogická disciplína, která studuje společné rysy a souvislosti výchovy probíhající za různých podmínek.

1.1 Pedagogika jako věda, její struktura, vědy pomocné a hraniční

1.1.1 Pedagogika

Sleduje význam prostředí pro výchovu, problematiku specifických vlivů prostředí a jejich ovlivňování. Zkoumá **prostředí přírodní i společenské**.

Společenské prostředí je primární ve výchově, je vytvářeno formálními (stát) i neformálními (rodina) typy.

Přírodní podmínky mají vliv na výchovu (např. učení v Austrálii).

Předmět:

- ❖ výchova, věda o výchově člověka
- ❖ analyzuje výchovný proces
- ❖ zkoumá jeho zákonitosti a definuje podmínky úspěšné a účinné výchovně vzdělávací práce

Definice pojmu pedagogika:

- ❖ věda a výzkum
- ❖ obor studia na vysokých školách
- ❖ činnost učitelů směřující k dosažení vzdělávacích cílů

1.1.2 Vznik pedagogiky

Pedagogika je od starověku součástí filozofie, názory na výchovu a vzdělání najdeme v dílech řady filozofů starověku i středověku.

Počátek samostatné vědní disciplíny někteří historikové spojují se jménem Jana Ámose Komenského – ten byl první, kdo vytvořil ucelený systém poznatků o výchově a vzdělávání a sepsal je ve svých didaktických dílech. V 17. století však doba nebyla zralá na realizaci jeho myšlenek ve školské praxi.

Teprve počátkem 19. stol. s rozvojem společenských věd, školství a zaváděním povinné školní docházky se objevuje potřeba pedagogické teorie, která by vedla ke zkvalitnění pedagogické praxe. První polovina 19. stol. je proto považována za počátek pedagogiky jako samostatné vědní disciplíny.

1.1.3 Předmět pedagogiky

Předmětem pedagogiky je **výchova**, pedagogika zkoumá a vysvětluje podstatu a zákonitosti výchovné činnosti. Pedagogika patří mezi **vědy společenské**.

Historicky starší je **pedagogická praxe**. Vlastní výchovný proces je prvotní, opírá se o vlastní zkušenost vychovávajících, pedagogická praxe je založena na přímém, bezprostředním poznání. Historicky mladší je **pedagogická teorie**, která vychází z poznání systematického, zprostředkovaného, zobecněného.

Praxe → Teorie

1.1.4 Využití pedagogiky

- ❖ oblast školství
- ❖ oblast mimoškolního vzdělávání
- ❖ oblast ekonomického rozhodování
- ❖ oblast sociální politiky
- ❖ oblast pomáhajících profesí
- ❖ oblast samotné vědy

1.1.5 Struktura pedagogiky

1. Obecná pedagogika.: smyslem je systematizace výchovných problémů a poznatků, formulování cílů výchovy, stanovení základních pedagogických kategorií a vytvoření systému v pojmech
2. Dějiny pedagogiky: sledují a hodnotí vývoj výchovy a pedagogického myšlení od postžitelného počátku až po současnost
3. Didaktika: stanoví cíle a obsah vyučování, analyzuje vyučovací proces a definuje vyučovací metody a principy
4. Speciální pedagogika: je to vědní disciplína, která se zabývá výchovou postižených jedinců (somaticky nebo psychicky), jedinců se zrakovými vadami, se sluchovými a řečovými vadami, obtížně vychovatelnými jedinci
5. Pedagogika volného času: jejím předmětem jsou otázky výchovy ve volném čase, které jsou zaměřeny na všechny kategorie
6. Teorie výchovy – podle věkových údobí, institucí a organizací, v nichž se výchova uskutečňuje, můžeme rozlišit dílčí pedagogické obory – teorie výchovy v jeslích, předškolní pedagogiky, školní pedagogika, vysokoškolská pedagogika
7. Teorie rodinné výchovy – rozebírá výchovu v rodinách

1.1.6 Příbuzné obory

1. **Andragogika** – vědní disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním dospělých
2. **Filozofie** – vyčlenila se z ní pedagogika jako samostatný vědní obor, poskytuje pedagogice vědeckou orientaci pro chápání vývoje výchovných procesů
3. **Sociologie** – sleduje obecné zákonitosti výchovy sociálních jevů a hledá vztahy mezi nimi a ostatními sociálními skutečnostmi
4. **Lékařské vědy** – anatomie, patologie, hygiena
5. **Přírodní vědy** – fyzika, chemie, biologie, geografie
6. **Logika** – pomáhá při řešení problematiky vyučování, správné uspořádání výuky, učiva, organizace vyučovacích hodin

7. **Právní vědy** – zkoumají podstatu a funkci právních norem společnosti
8. **Psychologie** – zkoumá zákonitosti lidské psychiky, pomáhá pedagogice při řešení problému pěstování a rozvoje psychických procesů a vlastností člověka (vývojová psychologie)

1.1.7 Vztah pedagogiky k jiným vědám

Kategorizace věd:

- ❖ **společenské** - filozofie, pedagogika, psychologie, sociologie
- ❖ **přírodní** - fyzika, chemie, biologie
- ❖ **technické** - nauka o materiálu, technologie
- ❖ **umělecké** - hudební výchova, výtvarná výchova
- ❖ **ekonomické** - ekonomika, management, marketing
- ❖ **právní** - občanské právo, trestní právo, obchodní právo, pracovní právo
- ❖ **specifické** - matematika, logika, kybernetika
- ❖ **medicínské**

Pedagogika má nejtěsnější sepětí s filozofií

- ❖ z ní se vyčlenila
- ❖ přebírá z ní metodologii a výklad jevů

Filozofie je vědou o nejobecnějších zákonitostech vzniku a existence světa, přírody, člověka (resp. lid. společnosti).

Těsné sepětí s jinými vědami zvláště pak společenskými (sociologie, psychologie), ale i ostatními dle výčtu, protože:

Předmětem výchovy (a vzdělávání) je člověk, který je společenský - sociální (sociologie, historie); s dimenzí psychickou - (psychologie) a somatickou - (biologie, anatomie, fyziologie, patologie, hygiena).

Využití ostatních věd v pedagogice:

- ❖ **pro řešení problémů výchovy** - vědy etické a estetické, právní
- ❖ **pro řešení problémů procesu vyučování a řízení** - logika, kybernetika (formálně správné procesy myšlení a usuzování)
- ❖ **pro výzkumnou vědeckou pedagogickou práci** - statistika, matematika
- ❖ **pro řízení a správu školské sítě a škol** - ekonomika

1.1.8 Zdroje pedagogických informací

- ❖ **pedagogické časopisy** – české, slovenské, mezinárodní
- ❖ **pedagogické slovníky**
- ❖ **dokumentace o školství**
- ❖ **www stránky**
- ❖ **odborná literatura**
- ❖ **institucionální báze pedagogiky** - pedagogické vysoké školy, výzkumné ústavy, školy všech stupňů, ostatní školská zařízení, knihovny a informační centra

1.1.9 Pracovní list I

Tento pracovní list prověřuje získané vědomosti z učiva „Pedagogika jako věda, její struktura, vědy pomocné a hraniční“

1. Pedagogika je věda:

2. Pedagogiku řadíme mezi vědy:

- matematické
- přírodovědné
- společenské
- geografické
- medicínská

3. Mezi odvětví pedagogiky nepatří:

- obecná pedagogika
- teorie výchovy
- logika
- psychologie
- didaktika

4. Mezi pedagogické zdroje patří:

- pedagogické časopisy
- dokumentace o školství
- školy všech stupňů
- denní tisk
- sešity žáka
- odborné pedagogické učebnice

5. Čím se zabývá didaktika:

6. Speciální pedagogika je vědní disciplína, která se zabývá:

7. Pedagogika má nejtěsnější sepětí s:

- ekonomik
- psycholog
- medic
- filozof
- biolog
- p

1.2 Základní pedagogické pojmy

1.2.1 Výchova

Je základní, nejobecnější pojem pedagogiky.

Výchova je celoživotní proces ovlivněný (determinovaný) několika faktory (činiteli):

1. Dědičností – genetická výbava daného organismu (promítá se do fyzických rysů, typů nervové soustavy, vloh apod.)
 2. Prostředím – nepůsobí jednostranně, vztah jedince a prostředí je vztahem vzájemného působení, při kterém jedinec ovlivňuje prostředí a prostředí ovlivňuje jedince. Rozeznáváme prostředí materiální a sociální.
 3. Výchovou – záměrné působení na rozvoj jedince, může být intencionální (přímá) – bezprostřední pedagogovo působení, nebo funkcionální (nepřímá) – ovlivňování např. televizí, partou. Rozlišujeme heteroedukaci (výchova někým jiným) a autoedukaci (má vlastní výchova – učím se sám, sebevýchova)
- ❖ probíhá v určitém čase, za určitých podmínek (rodina, škola), týká se konkrétní osoby, skupiny osob
 - ❖ výchova je cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj jedince
 - ❖ probíhá v souladu s individuálními dispozicemi jedince
 - ❖ stimuluje vlastní snahu jedince stát se autentickou, vnitřně integrovanou osobností

1.2.2 Rysy výchovy:

- 1) **Výchova permanentní** – probíhá celý život
- 2) **Univerzální** – není záležitostí jen určité skupiny, instituce, ale dotýká se každého, prakticky v každé životní situaci (nejen škola, rodina, ale i život mimo školu, úřady, kulturní akce, hromadné sdělovací prostředky).
- 3) **Mnohostranná orientace** – připravuje jedince pro základní sociální role, rozvíjí ho jako občana, nese spoluodpovědnost za přípravu jedince pro život ve složité moderní společnosti. V tomto směru hovoříme o dvoustránkovitosti pedagogického procesu – o výchově (širší smysl) a o vzdělávání.

1.2.3 Vzdělávání

Proces utváření jedince, kterým se rozvíjí především jeho poznání, myšlení, schopnosti.

Probíhá např. ve škole.

Rozdíl mezi pojmy výchova a vzdělání

výchova (lat. educatio) - pěstování, vychovávání, vztahováno vždy na oblast chování

vzdělání (lat. eruditio) - označení sféry učení, vzdělání a učenosti a vztahuje se tedy spíše k procesu předávání znalostí a vědomostí

Vzdělávání

- ❖ je chápáno jako proces, v němž převažuje proces informativní

- ❖ jedinec si v průběhu tohoto procesu osvojuje soustavu znalostí a dovedností, které mají:
 - instrumentální povahu - osvojování si soustavy vědeckých a technických vědomostí a s nimi spojených intelektuálních i praktických dovedností a návyků
 - kultivační povahu - osvojování prvků kultury, které se podílejí na formování a kultivaci osobnosti věděním a poznáním

1.2.4 Výchovný cíl

Je základní pedagogická kategorie. Vymezuje pedagogickou orientaci k určitým výchovně vzdělávacím hodnotám - je konkretizací žádoucího stavu vychovávaného a pedagog jím projektuje žádoucí výsledek výchovy. Výchovný cíl musí směřovat k ideálu plně a harmonicky rozvinutého jedince.

Je to, čeho chceme při výchově dosáhnout.

Cíl výchovy (obecně):

- ❖ ucelená představa (ideál) předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze získat
- ❖ vytyčuje směr výchovného působení
- ❖ je to výchozí pedagogická kategorie (následují obsah, formy, metody a prostředky výchovy) – je to kategorie historická a mění se tedy s dobou, státem, národem, filozofií a kulturou, jiné jsou antické výchovné cíle, jiné jsou výchovné cíle středověké, jiné jsou cíle výchovy 20. století
- ❖ i dnes se liší cíle různých pedagogických koncepcí
- ❖ sociologická pedagogika vidí cíl výchovy v socializaci
- ❖ existencialistická pedagogika vidí cíl v rozvoji jedince jako svobodné a autentické osobnosti
- ❖ alternativní směry, jako škola waldorfská, montessoriovská, jenská, vyzvedají jako cílové kvality aktivnost, tvořivost, solidaritu apod.
- ❖ antipedagogika naopak odmítá jakékoli cíle jako manipulaci a násilí na jedinci

Dvojice cílů:

Individuální – Sociální cíle

- ❖ **individuální** – zaměřené na osobní rozvoj jedince, jeho prospěch a uplatnění; *Locke, Rousseau, Spencer*, reformní směry 20. století
- ❖ **sociální** – příprava jedince na prospěšný život ve společnosti, příprava na sociální role; *Platón, Aristoteles*, středověk, i *Komenský*, socialistická pedagogika
- ❖ jde o to vytvořit harmonii mezi individuálními a sociálními cíly pro šťastný osobní život jedince i pro jeho život ve společnosti

Obecné – specifické cíle

- ❖ **obecné** – společné veškeré výchově
- ❖ **specifické** – spjaté s určitou profesí, sociální funkcí, konkrétní vědomosti, dovednosti, návyky, postoje

Materiální – formální cíle

- ❖ **materiální** (informativní) – směřují k osvojení určité učební látky
- ❖ **formální** (formativní) – zaměřeny na rozvoj schopností, např. matematické učivo je prostředkem rozvoje logického myšlení

Adaptační a Anticipační cíle

- ❖ **adaptační** – zaměření výchovy na přítomnost, na přizpůsobení se současnosti
- ❖ **anticipační** – příprava na budoucí realitu
- ❖ dnes snaha spojit tyto dvě orientace; rychlý rozvoj vědy a techniky ⇒ nutnost předvídat budoucí vývoj

Teoretické a praktické cíle

- ❖ **teoretické** – těžiště v systému vědomostí
- ❖ **praktické** – základ v dovednostech a návycích
- ❖ moderní pedagogika zdůrazňuje spojení výchovy se životem; kritika teoretismu tradiční výchovy a důraz na praktické aspekty jsou charakteristické pro většinu směrů 20. století

Autonomní a Heteronomní cíle

- ❖ **autonomní** – cíl, který si stanoví sám jedinec
- ❖ **heteronomní** – cíl stanovený jinými činiteli (státem, pedagogem, rodičem,...)

Cíl výchovy je tvořen řadou dílčích cílů. Ve spojení se složkami výchovy se jedná o cíle rozumové, mravní, pracovní, estetické a tělesné výchovy.

Vlastnosti cíle: popsatelnost, vymezení v čase, etapovitost

Komenský požaduje rozvíjet „**všechny ve všem všestranně**“.

Příklady výchovných cílů v historii:

- ❖ **Platón** – moudrost, kalokaghatia (ideál krásy a dobra)
- ❖ **Augustin** – cíl veškerého života v Bohu
- ❖ **J. Locke** – cíl – výchova gentlemana (úspěšného a zdatného)
- ❖ **S. Makarenko** – výchova pro život ve společnosti
- ❖ **J. A. Komenský** – harmonický rozvoj osobnosti (mysli, ruky, jazyka), poslední cíl člověka mimo tento svět

1.2.5 Pracovní list II

1. Výchova je celoživotní proces ovlivněný:

a) _____

b) _____

c) _____

2. Jedním z rysů výchovy je mnohostranná orientace, znamená to že:

probíhá celý život

dotýká se každého

připravuje jedince pro základní sociální role

3. Výchovný cíl je:

4. Vyjmenujte alespoň tři dvojice cílů:

a) _____

b) _____

c) _____

5. Definujte cíl autonomie:

6. Výchovným cílem podle Platona je:

výchova gentlemana

ideál krásy a dobra

harmonický rozvoj osobnosti

1.2.6 Metody výchovy

Je určitý způsob činnosti, kterým žáci zpracovávají učivo, a způsob činnosti učitele, kterým je žákova činnost řízena, přičemž činnost žáka i učitele tvoří společný celek, jímž je naplňován výchovný a vzdělávací cíl.

Metody:

1. historickosrovnávací

- ❖ poskytuje pedagogice základní informace:
- ❖ o výchovných koncepcích v jednotlivých etapách vývoje společnosti
- ❖ analýzu výchovné praxe v různých pedagogických institucích
- ❖ výchovné ideje klasiků pedagogiky a filozofů, koncepce, které většinou nebyly a ani nemohly být uskutečněny

2. výzkum současné pedagogické praxe

- ❖ probíhá v různých typech vzdělávacích a výchovných institucí, cílem je sbírat, analyzovat a zobecňovat pedagogické jevy, výchozí metodou je pozorování (např. ve vyučování), další je experiment (pokus), rozhovor, dotazník, studium pedagogické dokumentace, didaktické testy

1.2.7 Funkce výchovy:

1. Příprava k sociálním rolím - jedinec musí být rozvíjen pro všechny základní sociální role, které má ve společnosti zastávat.

- ❖ **Jedinec jako občan** – souvisí se stupněm rozvoje společnosti. Moderní společnost může fungovat pouze tehdy, když si každý občan plní své sociální role jak ve vztahu k jiným občanům, tak ve vztahu ke společnosti jako celku. Neplnění občanských rolí poškozuje všechny občany. Vychovávaný jedinec si musí být vědom svých práv, ale i povinností ke společnosti.
- ❖ **Jedinec jako pracovník** – role kvalifikovaného a úspěšného pracovníka je významná jak z hlediska vychovávaného jedince, tak z hlediska společnosti a jejího úspěšného fungování.
- ❖ **Jedinec jako ochránce a tvůrce životního prostředí** – každý občan by měl získat základní ekologické vědomosti, ale i přesvědčení k prosazování takových opatření, která by zamezila další devastaci a přispěla ke zlepšení přírodního i sociálního prostředí.
- ❖ **Jedinec jako odpovědný partner** – partnerské vztahy determinují fungování každého člena společnosti. Jejich narušení se nepříznivě promítá do pracovního výkonu, mezilidských vztahů... Partnerství vyžaduje toleranci, pochopení, podporu.
- ❖ **Jedinec jako rodič** – rodina má zajistit pevné a bezpečné zázemí, ve kterém může dítě najít radu, pomoc i pochopení. Výchova pro odpovědné rodičovství – problém výchovy v moderní společnosti.
- ❖ **Jedinec jako uživatel a tvůrce hodnot** – příprava jedince pro účast na kulturním životě (vybavit jedince odpovídajícími dovednostmi a schopnostmi a stimulovat jeho kulturní zájmy a potřeby). – Připravit jedince pro adekvátní hodnotová měřítka, aby si i

v podmínkách blahobytu zachoval potřebný cit pro míru. Oprávněně kritizujeme projevy konzumismu (projevuje se v hromadění materiálních hodnot, v honbě za přepychem, v nedostatku uměřenosti a vkusu).

- ❖ **Jedinec jako uživatel volného času** – volný čas a jeho náplň se stává jedním ze současných problémů výchovy. Volný čas dělíme na aktivní a pasivní. O náplni volného času rozhodují možnosti, které společnost nabízí, důležité jsou i zájmy jedince, jeho vzdělání, kulturní a sportovní potřeby, záliby, koníčky.
- ❖ **Jedinec jako účastník dopravy** – chodec, pasažér, řidič – role účastníka dopravy není snadná, vyžaduje dlouhodobou přípravu – od dětských her přes řízený výcvik až po samostatnou účast. Je zapotřebí mnoho vědět a umět, ale zároveň i mít vysokou dopravní kázeň a odpovědnost.

2. Rozvoj základních kvalit osobnosti – výchovu rozlišujeme na:

- a) **vzdělávání** – označuje proces, ve kterém rozvíjíme vědomosti, dovednosti, návyky a schopnosti
 - ❖ vědomosti (představy, pojmy, názvy)
 - ❖ dovednosti a návyky (motorické, intelektuální)
 - ❖ schopnosti (motorické, intelektuální)
- b) **výchovu v užším smyslu** – dílčí pedagogický proces, ve kterém se rozvíjí postoje jedince ke skutečnosti, jeho přesvědčení, potřeby a zájmy ale i jeho sociální chování
 - ❖ **postoje ke skutečnosti** – nelze naučit, lze je pouze navodit a přivést k nim za pomoci různých pedagogických opatření, postoje jsou vždy jedincovým osobním rozhodnutím
 - ❖ **přesvědčení** – pokud jedinec zaujme určitý postoj, vzniká z něho přesvědčení
 - ❖ **potřeby a zájmy** – jsou dvojí povahy
 - a) ty, se kterými jedinec do výchovného procesu přichází – dosavadní zájmy a potřeby
 - b) je zapotřebí navodit nové zájmy a vypěstovat nové potřeby
 - ❖ **chování jedince** – je výslednicí získaných a rozvinutých kvalit – promítají se do něho vědomosti, dovednosti, návyky, schopnosti, přesvědčení, zájmy

3. Rozvoj v kulturních oblastech – to je rozvoj ve všech výchovných složkách

- ❖ **výchova světonázorová** – rozvíjí komplexní pohled na svět (na jeho vznik, vývoj a smysl), poskytuje mu hodnotový systém
- ❖ **výchova jazyková, vědecká a ekologická** – výchova rozumová, rozvíjí v jazycích, přírodních a společenských vědách
- ❖ **výchova mravní, právní a politická** – rozvíjí adekvátní chování (výchova k humanismu, k vlastenectví, k práci, pravidlům společenskému soužití, kázi, pevné vůli, vytrvalosti)
- ❖ **výchova estetická** – rozvíjí umění a krásu
- ❖ **výchova tělesná (zdravotní a pohybová)** – rozvíjí zdraví jedince, hygienické návyky, životosprávu, dostatečný pohyb

1.2.8 Pracovní list III

1. Historickosrovnávací metoda:

- probíhá v různých typech vzdělávacích institucí
- zobecňuje pedagogické jevy
- poskytuje pedagogice základní informace
- analyzuje výchovné ideje klasiků pedagogiky a filozofů

2. Funkcí výchovy je:

a) _____

b) _____

c) _____

3. Vyjmenujte alespoň tři sociální role, na které je jedince prostřednictvím výchovy připravován:

4. Výchova v užším slova smyslu rozvíjí:

- dovednosti a návyky
- potřeby a zájmy
- vědomosti
- přesvědčení
- postoje ke skutečnosti

5. Mezi výchovné složky patří:

- výchova rozumová
- chování jedince
- schopnosti
- výchova estetická
- výchova světonázorová

1.2.9 Činitelé výchovy

1. vychovávaný jedinec

Předpoklady jedince pro úspěšnou výchovu:

- ❖ fyzické – celková tělesná zdatnost a zdraví, motorická citlivost a koordinace
- ❖ psychické – schopnosti a nadání (základem rozvoje schopností jsou vlohy), schopnosti jsou podmínkou rychlého a úspěšného osvojování vědomostí a dovedností
- ❖ sociální situace – atmosféra prostředí ovlivňuje v každém věku průběh a výsledky vzdělávání
- ❖ dosavadní vzdělanostní úroveň – kromě první fáze života výchova vždy navazuje na dosavadní úroveň vědomostí, dovedností, návyků, postojů, zájmů a potřeb. Pokud je dosavadní vzdělanostní úroveň na požadovaném stupni, lze na ni dobře navazovat. Pokud tomu tak není, nastávají překážky ve výchově, a k překonání je zapotřebí velkého úsilí, trpělivosti a vůle ze strany pedagogů a žáků.

2. pedagog (rodič, učitel, vychovatel, lektor, kulturní pracovník)

- ❖ je iniciátorem i organizátorem výchovy a také hodnotí dosahované výsledky, sestavuje obsah výchovy ve shodě s pedagogickými dokumenty, provádí vstupní, průběžnou i výstupní diagnózu, volí vhodně prostředky, formy a metody výchovy, vhodně motivuje vychovávané, přihlíží k věkovým a individuálním zvláštnostem vychovávaných jedinců.

Pedagog nese odpovědnost za plný rozvoj svěřených jedinců, za přípravu pro základní sociální role, za rozvoj jednotlivých stránek jejich osobnosti i za rozvoj z hlediska hlavních výchovných složek.

Požadavky na pedagoga:

- ❖ **všeobecné vzdělání** – všeobecný přehled (filozofický, politický, vědecký a kulturní)
- ❖ **odborné vzdělání** – teoretické vědomosti i praktické dovednosti v oboru, který pedagog vyučuje
- ❖ **pedagogické vzdělání** - tvoří praktické pedagogické, didaktické a metodické dovednosti a návyky (řadíme sem komunikativní dovednosti, organizační dovednosti, rétorické dovednosti)
- ❖ **osobnostní rysy** – ovlivňují průběh i výsledky procesu vzdělávání, patří k nim:
 - **tvořivost** (tj. schopnost hledat nové, lepší, pouze tvořivý pedagog může vychovat tvořivého žáka)
 - **zásadový morální postoj** – tj. pedagogovo myšlení, cítění i chování v duchu humanismu, demokratismu, jeho kladný vztah k práci, ukázněnost a pevná vůle
 - **pedagogický optimismus** – tj. pevné přesvědčení o účinnosti pedagogického působení, důvěra v žákovy síly, radostný přístup k práci
 - **pedagogický takt** – tj. ukázněnost v jednání s žáky, schopnost sebeovládání
 - **pedagogický klid** – tj. schopnost pracovat soustředěně, trpělivě vysvětlovat žákům látku
 - **pedagogické zaujetí** – tj. kladný a aktivní přístup k výuce

- **hluboký přístup k žákům** – co nejvíce žáka poznat, pochopit ho a pracovat s ním ve shodě s jeho individualitou
- **přísná spravedlnost** – tj. nenechat nedostatky nebo přestupky bez povšimnutí, postupovat jednotně při hodnocení a klasifikaci

Současná pedagogika usiluje o výchovu, která na jedné straně respektuje autoritu pedagoga a na druhé straně umožňuje uplatnit aktivitu a iniciativu vychovávaného jedince. To předpokládá vzájemnou důvěru, respekt a partnerský vztah za přirozené autority pedagogovy osobnosti, která by měla být vychovávanému jedinci příkladem.

3. Výchovné prostředky: působí jak intencionálně (přímo a záměrně) tak funkcionálně (nepřímo), vzájemně se doplňují a podporují.

- ❖ **vyučování** – systematická výchovná činnost, při které se rozvíjejí vědomosti, dovednosti a schopnosti a stimulují se postoje ke skutečnosti. Vyučování se uskutečňuje ve škole, mimoškolských zařízeních, v ústavech a to za působení profesionálních pedagogických pracovníků. Podle počtu žáků rozlišujeme vyučování **individuální** (výhodou je, že přihlíží k žakovým možnostem, nevýhodou je ekonomická náročnost) a **hromadné** (ve skupinách, třídách, kurzech, nevýhodou je že nemůže plně respektovat individuální předpoklady každého jedince, výhodou je, že umožňuje pozitivní ovlivňování žáků, srovnávání studijních výsledků, spolupráci a vzájemnou pomoc, je levnější).
- ❖ **pedagogizované prostředí** – např. škola- tvoří ji **materiální vybavení** (účelové, hygienické a estetické) a **sociální atmosféra** (mezilidské vztahy, pracovní režim)
- ❖ **sdělovací prostředky** – masová komunikační média – tisk, rozhlas, film, televize, internet. Působí intencionálně – vzdělává nás, ale i funkcionálně – ovlivňuje jedinci světobzorové, politické, mravní a estetické postoje.
- ❖ **práce** – působí výchovně jak hodnotou pracovního produktu, tak hodnotou pracovního prostředí. Práci dělíme na fyzickou a duševní.
- ❖ **hra** – jako výchovný prostředek má rozhodující vliv především v předškolním věku, díky ní dítě lépe poznává svět (napodobivé a tematické hry), utváří si mravní a estetické postoje ke skutečnosti a rozvíjí si své schopnosti, potřeby a zájmy. Velmi důležité jsou i **sportovní hry** – rozvíjí tělesnou zdatnost, organizovanost, vůli. **Společenské hry** rozvíjí strategické a taktické myšlení.
- ❖ **umění** – umělecká díla a umělecká činnost obohacují poznání, ovlivňují estetickou citlivost (vkus) a rozvíjejí tvořivost.
- ❖ **sport a tělesná výchova** – rozvíjí zdraví, fyzickou zdatnost a obratnost, problémem je profesionalizace a ekonomická lukrativnost, fair play.
- ❖ **kolektiv** – organizovaná skupina, která má stanovený cíl, úkoly a funkce

1.2.10 Pracovní list IV

1. Činitelem výchovy je:

a) _____

b) _____

c) _____

2. Vyjmenujte alespoň tři předpoklady jedince pro úspěšnou výchovu:

3. Jaké požadavky by měl splňovat pedagog (uved'te alespoň tři):

4. Mezi osobnostní rysy pedagoga nepatří:

zásadový morální postoj

hluboký přístup k žákům

pedagogické vzdělání

přísná spravedlnost

5. Mezi výchovné prostředky patří:

umění

kolektiv

vyučování

všeobecné vzdělání

6. Jaké jsou výhody a nevýhody hromadného vzdělávání:

1.2.11 Pedagogické principy

- ❖ nejobecnější pravidla, praxí ověřené zásady, které podmiňují efektivnost výchovy, usnadňují práci učitelů i žáků a vedou k trvalejším výsledkům
- ❖ mají obecnou platnost, tzn., platí pro mládež i dospělé, v oblasti školské i mimoškolské, ve všech institucích a situacích
- ❖ o formulaci pedagogických principů se pokusili mnozí významní autoři jako **Komenský**, **Pestalozzi**, **Spencer**, **Locke**, **John Dewey**...

Vývoj pedagogických principů:

- ❖ **Platón a Aristoteles** – vyslovili požadavky jako soustavnost výchovné práce, aktivnost vychovávaného jedince, přiměřenost
- ❖ **renesance** – požadavek názornosti, aktivity a samostatnosti (ne jen mechanické memorování) – **Rabelais**, **M. de Montaigne**; v praxi se tyto principy v té době ještě nepodařilo prosadit
- ❖ pedagogické principy jsou klíčovou otázkou díla **Komenského** (*Velká didaktika*) – důraz na názornost, soustavnost, uvědomělost, přiměřenost, všestrannost; tyto principy uplatnil také při tvorbě svých učebnic (*Brána jazyků otevřená*)
- ❖ **J. J. Rousseau** – přirozenost, svoboda a osobní zkušenost jedince (oslabení systematickosti)
- ❖ **Spencer** – v polovině 19. století kritizuje odtržení výchovy od sociálních funkcí, které má jedinec ve společnosti plnit
- ❖ **reformní a alternativní pedagogika 20. století** – zdůrazňuje princip aktivity, samostatnosti, přiměřenosti, tvořivosti

Princip cílevědomosti:

- ❖ předpokládá jasné stanovení konečných i dílčích cílů, potřeba tyto cíle zdůvodnit (motivovat) a přiměřeně objasnit vychovávaným jedincům
- ❖ vymezení vědomostí, dovedností a návyků, kterých chce učitel svým působením dosáhnout

Princip soustavnosti (systematickosti):

- ❖ požadavek uspořádání veškerých výchovných podnětů do logického systému odpovídajícímu psychologickým zákonitostem (vytvořit systém vyučovacích předmětů; vybrat a systematizovat potřebné učivo; zajistit systematický pracovní režim školy; dosáhnout systematického pracovního postupu ve výuce každého předmětu)

Princip aktivity:

- ❖ samostatná činnost jedince
- ❖ aktivizace poznávacích, citových a volních procesů
- ❖ využití a stimulace zájmů žáka
- ❖ směřování k aplikaci a praktickému využívání vědomostí a dovedností

Princip názornosti:

- ❖ požadavek vycházet ze smyslového nazírání, z dosavadních představ a zkušeností, rozvíjet vnímání, pozorování a fantazii (většinu informací o světě získáváme pomocí zraku)
- ❖ Komenský považoval tento princip za „zlaté pravidlo didaktiky“; postup: **příklad** → **pravidlo** → **praxe**
- ❖ motorická názornost, schematická a symbolická názornost, názornost pedagogovy mluvy...

Princip uvědomělosti:

- ❖ požaduje, aby žák učivu a požadavkům plně rozuměl, chápal jejich smysl a ztotožňoval se s nimi
- ❖ žáci mají studované jevy promýšlet a na základě srovnání, analýzy, syntézy, indukce a dedukce mají postupně postihovat jejich souvislosti a zákonitosti
- ❖ požadavek, aby žáci jazykově správně a přesně vyjádřili získané vědomosti, tzn. aby přesně užívali odborných termínů, správně dovedli definovat, popsat a vysvětlit jevy i vyvodit obecné závěry

Princip trvalosti:

- ❖ vyžaduje, aby se osvojené vědomosti, dovednosti a postoje staly trvalou součástí života jedince
- ❖ toho se dosahuje nejen opakováním, ale i přiměřeným tempem a emotivností výchovné práce

Princip přiměřenosti:

- ❖ obsah, formy a metody výchovy musí být v souladu s věkem a dosavadní úrovní žáků po stránce fyzické i psychické
- ❖ požadavek individuálního přístupu
- ❖ **základní pravidla pedagogického postupu:**
 - od **blízkého** ke **vzdálenému**
 - od **známého** k **neznámému**
 - od **konkrétního** k **abstraktnímu**
 - od **snadného a jednoduchého** k **obtížnějšímu a složitějšímu**

Princip emocionálnosti:

- ❖ požadavek probouzet v pedagogickém procesu i citové prožitky žáků, opírat se o ně a udržovat stále radostnou tvůrčí atmosféru
- ❖ „Veselé nálady je třeba, aby se nedostavilo znechucení nebo ošklivost, pravý to mor vyučování.“ (Komenský)

Princip všestrannosti:

- ❖ požadavek, aby pedagog při kterékoli výchovné práci měl stále na zřeteli hlavní úkoly všech složek výchovy

Princip jednotnosti:

- ❖ jednota v požadavcích a přístupech všech učitelů a vychovatelů (ne protichůdné přístupy)

Aplikace pedagogických principů:

- ❖ v **koncipování** a **plánování** (osnov, učebnic, pomůcek,...)
- ❖ při **organizačním, materiálním a personálním zabezpečení výchovných činností** (organizace výchovy a vzdělávání v jednotlivých institucích, příprava učitelů, materiální prostředí,...)
- ❖ pedagogické principy se však prosazují především v **samostatném výchovně vzdělávacím procesu**, tedy v praxi
- ❖ z praxe byly principy vyvozeny, ale ne vždy se daří je v praxi realizovat
- ❖ pedagogické principy jsou také **nástrojem objektivního posouzení výsledků výchovy**, k posouzení práce každého pedagoga či instituce

1.2.12 Formy výchovy

- ❖ **výchova školní** - škola - základní výchovná instituce (v ní se realizují cíle výchovy), má integrační a koordinační význam, spolupracuje s rodiči a institucemi
- ❖ **výchova rodinná** - smysl - úzká spolupráce rodiny se školou, bezprostřední formování rodinným prostředím (vztahy, vazby, city)
- ❖ **výchova mimoškolní**
 - síť institucí a médií, organizací
 - výchovná práce s dětmi a mládeží mimo školu
 - hromadné sdělovací prostředky (tisk, rozhlas, film, TV, internet)
 - vliv organizací (politické, odborové, mládežnické, odborné, zájmové)
 - kulturní instituce (divadla, kina, knihovny, muzea, galerie)
- ❖ **sebevýchova**

1.2.13 Pracovní list V

1. Pedagogické principy jsou:

2. Vyjmenujte alespoň čtyři pedagogické principy:

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

3. Určete princip, který předpokládá jasné stanovení konečných i dílčích cílů, vymezení vědomostí, dovedností a návyků, kterých chce učitel svým působením dosáhnout:

4. Mezi formy výchovy nepatří:

- výchova rodinná
- výchova mimoškolní
- výchova
- sebevýchova
- přístup učitele

5. Pedagogické principy užíváme při:

- plánování učiva
- hodnocení žáků
- v praxi
- materiálním zabezpečení výuky

1.2.14 Použitá literatura

- JŮVA, V. sen. a jun.: *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1994, 1995.
- PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2000.
- Střelec, S. et al.: *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno, Paido, 1998.
- www.wikipedia.org

1.2.15 Seznam použitých zkratk

lat. – latinsky

např. – například

tzn. – to znamená

2 Dějiny pedagogiky

Vznik výchovy se vysvětluje okolnostmi biologickými, psychologickými a především sociálními. Příprava jedince probíhala zprvu živelně, postupně se však specializovala a institucionalizovala, vznikaly školy i další výchovná zařízení, kde působili profesionální učitelé a vychovatelé.

Vznik výchovy

- ❖ biologické důvody (péče o potomstvo, mnoho druhů, genetická determinace)
- ❖ psychologické důvody (nápodoba, chování)
- ❖ sociologické důvody (sociální komunikace, kolektivní práce, život ve skupině)

Vývoj

- ❖ procházel mnoha systémy
- ❖ výchova zprvu živelná, postupně specializovaná, institucionalizovaná (vznik škol)

Prvobytně pospolná společnost

- ❖ první diferenciaci dělby práce
- ❖ muži: lov a stavba, ženy: domácí činnosti
- ❖ výchova: *pracovní* (práce pro skupinu)
tělesná (člověk musel být dostatečně tělesně zdatný; rituály)
branná (obrana)
mravní (uctívání starších a zkušenějších, hierarchie)

Egypt, Mezopotámie, Persie (4. tis. př. n. l.)

- ❖ první školy při chrámech a panovnických dvorech pro nejvyšší vrstvy
- ❖ písmo, základy vědění, medicíny, matematiky...

2.1 Antická výchova

Antikou nazýváme údobí existence starověké řecké a římské společnosti. Začíná počátkem 2. tisíciletí př. n. l. a končí rozvratem Západořímské říše, formálně r. 476 n. l. Pro nejstarší období jsou typické mytologické představy, postupně pak dochází ke vzniku filozofie a k rozvinutí hlubokých idealistických systémů filozofických a náboženských i k důslednému uplatnění materialistického výkladu světa, aplikovanému jak na přírodu, tak na lidskou společnost a na jednání jedince. Komplikovanému politickému vývoji, vrcholícímu ve vzniku velkých říší, které do sebe pojaly země starých orientálních kultur, odpovídá i košatost tehdejších názorů. Významnými přelomy v rozvoji tehdejší společnosti byly přechod od rodové společnosti k třídnímu městskému státu (zhruba 7. - 6. stol. př. n. l.), jeho zánik a vznik tzv. helénistických státních celků po výbojích Alexandra Makedonského (od poslední čtvrtiny 4. století př. n. l.), jejich pohlcení Římem (konec 30. let 1. stol. př. n. l.), a konečně jeho oficiální christianizace (od 4. stol. n. l.). Každé období bylo charakterizováno něčím jiným, každé však přispělo nějakým významným vkladem k rozvoji světové civilizace.

Antické myšlení se formovalo po více než dva tisíce let. Protože společenské proměny vycházely spíše z politických dějin nežli z pomalého ekonomického rozvoje antické společnosti, vykazují některé filozofické směry značnou životnost.

Myšlenkové proměny se odrážely v historických dílech, poezii, divadelních hrách, zkrátka v tom, co bychom dnes nazvali krásnou literaturou. Proto poznání názorů a představ antické

společnosti nemůžeme omezit na odbornou literaturu, ale musíme přihlížet k tomu, jak se odborné myšlení stává obecným tím, že se stává součástí antické umělecké literatury. Označení přírody v našem smyslu slova získala antika v řeckém *fysis* a latinském *natura* až později. Avšak přírodními jevy se zabývala od nejstarších dob, kdy je vysvětlovala buď pomocí náboženství, jako zásah nebo projev člověka, či prostřednictvím mýtů. Byla to však neucelená a hlavně roztržitá stavba. Pro další vývoj myšlení byla významná proměna, s jejímiž počátky se setkáváme u **Homéra**. Byla to alegorická proměna božstev v to, co opatrovala: Afrodita byla vysvětlována jako láska, Poseidon jako voda apod. Tak se božstva měnila v přírodní principy, a tím se k sobě značně přiblížily svět bohů a svět věcí. Tento vývoj umožnil přechod od mytologického nazírání k filozofickému. Interpretem přírody přestává být bůh a jeho ústy věštec. Stává se jím rozum a jeho výsledky předkládají ti, kteří se nazývají „znalci“, *sofoi*, a později *filosofoi* - prodchnutí láskou k moudrosti, *sofiá*.

Všechno, co bylo člověku záhadné pro svou větší moc, označovali Řekové přídavným jménem *theios*, nepochybně souvisejícím s výrazem *theos*, božstvo.

2.1.1 Antické Řecko

Tvořeno řadou městských států, nejvýznamnější Sparta a Atény.

Sparta

- ❖ zemědělský stát
- ❖ 90 % občanů byli otroci → výchova svobodných občanů; hoši i dívky; měla vojenský charakter (tělesná a branná výchova)

Athény

- ❖ více řemesel a kultury
- ❖ syntéza výchovy (ideál krásy a dobra – výchova estetická, rozumová, mravní a tělesná)
- ❖ nedbalo se na vzdělávání žen → školy pouze pro hochy

Sofisté

Obecná charakteristika sofistiky

Z nedůvěry, kterou mnozí filosofové šířili vůči spolehlivosti smyslového vnímání jako prostředku poznání, mohla snadno vzniknout všeobecná pochybnost o poznávacích schopnostech člověka. Právě tím začala činnost *sofistů*.

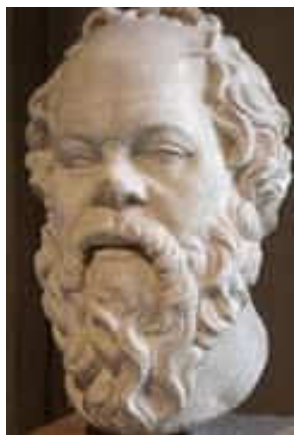
Řecké slovo „sofistai“ znamená „učitelé moudrosti“. Zprvu mělo také jen tento význam, bez jakéhokoli negativního odstínu. Sofisté putovali jako potulní učitelé od města k městu a za příslušnou odměnu vyučovali nejrůznějším uměním a dovednostem, zvláště výmluvnosti. Nebyli to tedy filosofové ve vlastním smyslu, nýbrž praktici, a jako všichni praktici nepřikládali velký význam teoretickému poznání. Řečnictví se v rukou sofistů stává spíše prostředkem přemlouvání než přesvědčování; v etickém ohledu neuznávali žádné objektivní, všeobecně závazné právo, nýbrž jen právo silnějšího.

Popření objektivních měřítek pro pravdu a spravedlnost spolu s faktem, že sofisté za své vyučování pobírali nemalý plat (zatímco Řekové prací pro výdělek pohrdali), vedlo záhy k tomu, že jméno „sofista“ získalo poněkud pochybný přídech, který na něm, zvláště v důsledku boje, který proti nim vedl Platón, lpí dodnes.

Význam sofistiky

Sofisté poprvé v řecké filosofii odvrátili pohled od přírody a v plném rozsahu jej zaměřili na člověka. Za druhé učinili poprvé předmětem myšlení samo myšlení a začali s kritikou jeho podmínek, možností a hranic. A konečně podrobili také etická měřítka výlučně rozumovému zkoumání a otevřeli tím možnost zabývat se etikou vědecky a důsledně ji začlenit do filozofického systému. Mimo to sofisté svým důkladným studiem stylistiky a výmluvnosti významnou měrou přispěli k vývoji lingvistiky a gramatiky.

Sokrates (469 -399)

- ❖ učení o absolutní pravdě a mravní dokonalosti
- ❖ dialogické metody → vedl žáky k tomu, aby hledali řešení vlastním rozumem → tzv. METODA SOKRATOVSKÁ

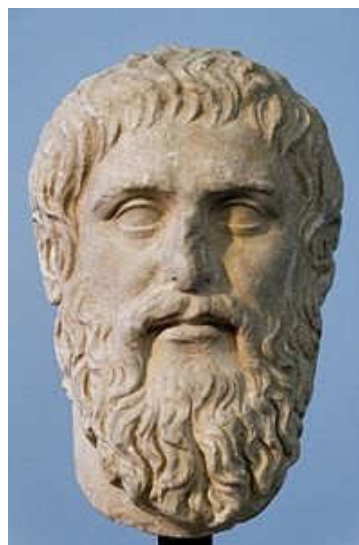
Sokratova nauka

Získat správný obraz o Sokratově filosofii ze zachovaných zpráv - především Platónových, Xenofontových a Aristotelových, neboť Sokrates nezanechal nic písemného - se ukázalo jako jeden z nejobtížnějších úkolů dějin filosofie.

Jeho nauka je rozdvojena. Na jedné straně byl hluboce náboženským člověkem, který považoval povinnosti vůči bohům za základní povinnosti člověka, ale tichý, nikdy neutichající hlas svědomí nedovedl dále odůvodnit. Na druhé straně je pro něho zdatnost (ctnost) totožná s rozumovým nahlédnutím. Stejně jako je nemožné dělat to, co je správné, když to neznáme, tak je dle Sokrata nemožné to nekonat, pokud to známe. Protože pak každý dělá jen to, co je pro něho nejlepší, a mravně dobré je právě toto, stačí lidi o pravé zdatnosti (ctnosti) *poučit*, aby se zdatnými stali. Toto spojení zdatnosti s věděním je to, co Sokratova nauka přináší nového. Odkrýváním nevědění chce člověka přivádět k sebezkoumání a k ponoření do sebe. Připomíná mu starý řecký výrok: Poznej sám sebe! Když budou lidé návratem k sobě samým a uvažováním o sobě přivedeni k poznání mravní ubohosti a slepoty, ve které dosud žili, dospějí k hledání a touze po mravním ideálu.

Platon (427 – 348)

- ❖ žák Sokrata
- ❖ filozofické besedy na akademii (svět je odrazem ideje světa – idea dobra, krásy, spravedlnosti), vliv na řadu věd
- ❖ poprvé pedagogika a její stránky – rozumová, volní a citová; nejvyšší hodnota – dobro
- ❖ představa optimálního státu – 3 základní skupiny obyvatel – filozofové, strážci a výrobci
- ❖ požadavek veřejné výchovy (měla by být institucionalizovaná), veškeré mládeže (svobodných občanů)
- ❖ cíl výchovy – příprava řádných občanů – plnění sociálních funkcí, hlavní důraz na rozumovou výchovu

Platón - otec idealizmu

Ze šestatřiceti platónských dialogů, ať už je napsal sám Platón, nebo jeho žáci, neměly všechny stejný význam pro další vývoj lidského myšlení; působivost mnohých z nich byla dokonce oživena až v minulém a našem století.

Platónovo učení i spisovatelské umění se vyvíjelo. Vznikalo v jeho škole, kterou založil po návratu z první cesty na Sicílii (387) v sadě boha Akadéma a jež byla tudíž zvána Akadémií.

U Platóna nejdříve převládala sókratovská tradice. Platón nechává svého Sókrata v rozmluvách vyhledávat podstatu pojmu *areté*, dobrost, a táže se, jak je možno se dobrosti, zobecňující různé formy toho, co označuje jako dobro, např. statečnost, čestnost, posvátný ostych aj., naučit. Odpovídá, že dobrost je věděním toho, co dobré opravdu je. Ten, kdo ví, co dobro je, je též koná a sám se má dobře. Proti sofistickému názoru, že pomocí *logu*, slova, si lze osvojit a naučit se umění, *techné*, jímž se člověk může v každé situaci ubránit a projevit zdatnost, *areté*, vystoupil Platón s tvrzením, že *areté* má proti okamžité platnosti, jíž se vyznačovala u stoiků, trvalou funkci a že nevychází z postavení nebo představy jedince, nýbrž je napodobením reality, na člověku nezávislým. Tím Platón odmítl Prótágorovo východisko, že „mírou všech věcí je člověk“ a přenesl tuto míru mimo tento svět do světa idejí.

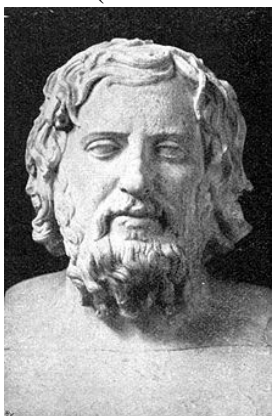
Svět idejí je svět pojmů pro všechny jevy tohoto světa, ať abstraktní, nebo konkrétní.

Jeho stát jako realizace ideje spravedlnosti byl rozdělen v jednotlivé stavy, které odpovídají příslušným vlastnostem a idejím.

filozof-státník	<i>archón</i>	chápání	poznání	spravedlnost
strážce	<i>fylax</i>	odvaha	statečnost	
řemeslník	<i>démiúrgos</i>	touha	sebekázeň	

Chtěl, aby umění v praktickém životě pomáhalo realizovat ve světě ideu dobra a v zájmu tohoto požadavku neváhal ve své představě ideálního státu provést výběr, popřípadě zákaz básníků, jejichž myšlenky neodpovídaly podle Platóna výchově k filozofii, tj. k poznání ideje dobra.

Xenofon (kolem 428 – 354 př. n. l.)

- ❖ Sokratův žák
- ❖ zastával antidemokratické názory a stranil spíše Spartě, proto byl vypovězen z Athén
- ❖ historické spisy – „O Kýrově vychování“
- ❖ filozofické spisy „Obrana Sokratova“ a „Vzpomínky na Sókrata“ jsou cennými prameny vědomostí o Sokratovi

Aristoteles (384 – 322)

- ❖ kriticky přehodnotil Platona, byl to jeho dlouholetý žák
- ❖ založil Lykeion (gymnázium v Aténách)
- ❖ představa reálného světa tvořena látkou a formou (včetně těla a duše)
- ❖ tři složky duše:
 - *vegetativní* – řídí procesy života, výměna látek, rozmnožování
 - *senzitivní* – cítění a chtění
 - *rozumová* – pouze člověk, nástroj poznávání a myšlení → z toho odvodil 3 základní složky výchovy (tělesná, mravní a rozumová) → snaha o integrovanou výchovu všech složek
- ❖ cíl: rozumový rozvoj a formování morálního profilu, občanský aspekt, vylučuje z výchovy dívky, doceňuje životní zkušenosti

Filozof Aristotelés patřil k největším postavám světové vzdělanosti. V jeho díle jako by se odrazila vrcholná epocha dějin starověku, odráží se v něm úsilí o sepětí nejrůznějších poznatků a informací v jednu vědu, roztrženu do mnoha pododdílů, i snaha o historičnost, o podchycení vývoje jak jednotlivých jevů, tak celé vědní disciplíny.

Aristotelés vyšel z athénské Akademie, tj. z Platónovy školy. Platón, ideolog rozpadajícího se městského státu, se snažil svět pozměnit a vysvětlit. Jedním z těch, kdo s ním nesouhlasili ve všem, byl i jeho žák Aristoteles. Když se r. 336 Alexandros ujal vlády, vrátil se Aristotelés do Athén a v letech 335-334 tam začal přednášet poblíž svatyně Apollóna Lykeia v gymnasiu zvaném Lykeion, které téměř symbolicky naznačovalo roztržku s Akadémií, neboť leželo na protilehlém konci Athén. Výuka se konala v krytém sloupořadí (řecky *peripatos*), kde se Aristotelés se svými žáky při přednáškách a diskuzích procházel (řecky *peripatein*). Proto se Lykeion začalo označovat jako peripatetická škola. Těžší tematika se probírala dopoledne, obecně přístupnější a populárně vědná odpoledne. Tato praxe byla napodobována i ve středověku. Výsledkem Aristotelova bádání bylo vytvoření vědy jako takové tím, že se zpracovala řada disciplín na stejných principech, každé tvrzení se dokazovalo nejen pozorováním, ale i rozbořením a klasifikací termínů, a hledáním příčin.

Žáci při práci často využívali knihovnu a přírodovědné sbírky uložené v části zvané Múseion, Dům múz. Organizováni byli jako sdružení se společným stravováním a společným popíjením s diskuzí (*symposion*). Tyto formy se u peripatetiků nacházejí ještě ve 3. stol. n. l. Díky otevřenějšímu pojetí filozofie i názorům odpovídajícím spíše příštím dobám rostl prudce vliv Aristotelovy školy, která se stala duchovním střediskem řeckého světa. Měla i politický dosah.

Aristotelova škola proslula zejména organizací vědecké práce; tuto organizaci převzalo i hlavní středisko vědy příštích staletí, Múseion v egyptské Alexandrii. Jednotlivci se tu zaměřovali na určité oblasti, které ovšem byly ve srovnání s dneškem velmi obsáhlé. Vedle sbírání zpráv a materiálů bylo významné i to, že se badatelé zaměřovali na dějiny dané disciplíny, tj. na postižení a zhodnocení dosavadního vývoje. Peripatetické se vyznačovali velikou pílí a úsilím podchytit dosavadní lidskou činnost na všech možných úsecích. V klasifikaci věd vyhradil jejich učitel logice přední místo v předání vlastní filozofie; logika byla *organon*, nástroj myšlení, úhrn metody indukce a dedukce, vedoucí k vědecké pravdě.

2.1.2 Pracovní list VI

1. Jakými okolnostmi se vysvětluje vznik výchovy:

a) _____

b) _____

c) _____

2. Jaká výchova byla preferována v prvobytně pospolné společnosti:

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

3. Co je to antika:

4. Kdo byli sofisté:

- učitelé moudrosti, kteří nejprve putovali od města k městu
- učitelé, kteří se zaměřili na přírodu
- učitelé, kteří přikládali velký význam teoretickému poznání
- učitelé, kteří přispěli k vývoji lingvistiky a gramatiky

5. Za zakladatele idealismu je považován:

- Sokrates
- Aristoteles
- Platon
- Xenofon

6. Sokratovým žákem nebyl:

- Aristoteles
- Platon
- Xenofon

7. Historické spisy – „O Kýrově výchování“ napsal:

- Sokrates
- Aristoteles
- Platon
- Xenofon

8. Který významný filozof založil Lykeion (gymnázium v Aténách):

- Sokrates
- Aristoteles
- Platon
- Xenofon

9. Metodu dialogu prosazoval:

- Platon
- Xenofon
- Aristoteles
- Sokrates

10. Cílem výchovy podle Platona je:

- naučit se dialogické metodě
- láska k bohu
- příprava řádných občanů
- vyloučit z výchovy chudé a nemocné

2.1.3 Římská výchova

- ❖ cíl výchovy: příprava zemědělce a bojovníka; výchova pouze v rodině; převážně pracovní
- ❖ později (30 let př. n. l.) školy řeckého typu (elementární, gramatická a rétorická)
- ❖ příprava řečníka, politického činitele
- ❖ školy státní, centrální kontrola
- ❖ postupně příprava úředníků
- ❖ první zmínky o vysokoškolské formě vzdělání okolo center kultury

Ve vývoji starého Říma za sebou následují tři období: rodové, republikánské a císařské.

Období rodové:

- ❖ hoši i dívky byli vedeni k práci na poli a k ovládnutí zbraně
- ❖ od matky se učili čtení, psaní a počítání a dále zpěvu náboženských písní
- ❖ otec zajišťoval bezpečnost rodiny

Období republikánské:

- ❖ vznikají soukromé školy, zvané ludi – vyučovali zde propuštění otroci nebo vojáci čtení, psaní, počítání a memorování zákonů dvanácti desek
- ❖ kromě vedení k občanským ctnostem bylo v popředí řečnictví, znalost práva a tělesné cviky
- ❖ dívky z urozených římských rodin byly vychovávány obdobně jako hoši
- ❖ kázeň republikánské školy byla v podstatě stejně přísná jako u vojska
- ❖ podle řeckého vzoru je zakládán systém římských soukromých škol
- ❖ v elementární škole učí učitel základům čtení, psaní, počtů a římským zákonům
- ❖ pro děti zámožných patricijů byly zřizovány gramatické školy
- ❖ v římské škole rétorické se vyučuje kromě rétoriky a filozofie rovněž občanské právo, matematika, astronomie, hudba a vojenská gymnastika

Období císařské:

- ❖ postupně převládly vlivy řecké kultury
- ❖ toto období udržuje dosavadní školský systém
- ❖ pro potřeby státní správy jsou vychováváni úředníci ve škole gramatické a rétorické
- ❖ elementární škola (ludi) – jejím úkolem je vychovávat děti chudých svobodných občanů
- ❖ gramatická škola – zde se učila gramatika a literatura
- ❖ latinské školy – měly největší význam, rozšířily se po celém římském impériu
- ❖ odborné školy - např. právnické a další zvláštní učiliště pro mediky, inženýry a architekty (z těchto škol se vyvíjely středověké univerzity)
- ❖ v této době dostává kultura kosmopolitní ráz
- ❖ křesťanství se v roce 313 stává státním náboženstvím
- ❖ stoicismus – vyvinul se ze základů kynického učení v době helénistické, jeho etika směřovala k dosažení duševního klidu, k ataraxii (lhostejná podrobenost vnějším věcem), stoikové vytvářeli pojem přirozeného práva konstatováním nespravedlnosti otroctví

Marcus Tullius Cicero (106 - 43 př. n. l.)

- ❖ vytváří počátky teorie výchovy
- ❖ proslulý státník, filozof a spisovatel, pro něhož je vrcholem vzdělání řečnictví
- ❖ svými etickými názory se blíží křesťanskému učení
- ❖ doporučuje usilovat o dokonalost prostřednictvím čtyř ctností - moudrosti, spravedlnosti, statečnosti a umírněnosti
- ❖ nejvyšší formou lidství je duchovní zjemnělost (humanitas)
- ❖ ve výchově prosazuje mírnější kázeň spolu s omezením trestů, zvláště tělesných
- ❖ v učení doporučuje účinný výcvik paměti
- ❖ překladem řeckých termínů vnáší do latinského jazyka novou filozofickou terminologii
- ❖ píše převážně formou dialogů

Dílo: O nejvyšším dobru a zlu, O povinnostech, Tuskulské hovory, Laelius o přátelství

Lucius Annaeus Seneca (4 př. n. l. - 65 n. l.)

- ❖ vychovatel císaře Nerona, na jehož příkaz si sám přivodil smrt
- ❖ hlásal lásku ke všem lidem ve jménu čisté humanity a usiloval o uskutečnění ideálu přísně mravného života
- ❖ snažil se oprostit rozumové vzdělání od přílišného formalismu důrazem na praktické zaměření
- ❖ jeho filozofickým krédem bylo heslo: „Nemáme se učit pro školu, nýbrž pro život.“

Dílo: Epistulae morales – v těchto listech podával pokyny o individuálním přístupu k dětem, o správném podněcování zdravé ctižádosti a o škodlivosti neúplného vědění

Marcus Fabius Quintilianus (35-95 n. 38-98)

- ❖ řečník a právník, „učitel výmluvnosti“, první latinský rétor placený ze státní pokladny
- ❖ první teoretik římské výchovy
- ❖ dával jednoznačně přednost školní výchově před výchovou a vyučováním soukromým, domácím
- ❖ usuzoval, že školní výchovou se kladou základy k pravému přátelství pěstováním ctižádosti a závoděním žáků mezi sebou
- ❖ zdůrazňoval význam školní výchovy zejména v dětství pro rozvoj dětské řeči
- ❖ největší důraz klade Quintilianus na osobnost vyzrálého, vzdělaného učitele majícího k žákům náročný a současně otcovský vztah. Učitel má rovněž přihlížet k individuálním vlastnostem, má být příkladem svým chováním, má pracovat trpělivě a nemá od žáků vyžadovat plnění úkolů převyšujících jejich síly. Kázeň

mírná, bez tělesných trestů.

- ❖ Quintilianus rozděluje školskou výchovu na stupeň elementární, na stupeň vyšší literární a na stupeň prakticky řečnický
- ❖ za základ vzdělání považuje nejen řečtinu a řeckou kulturu, ale již i hudbu a matematiku
- ❖ zaměřuje se na výchovu řečníka, jemuž jsou vlastní dobrá výslovnost, uhlazený projev, bohatý sloh a vysoká úroveň myšlení
- ❖ podrobně propracoval otázky metodiky vyučování a formuloval řadu didaktických pravidel a principů – ve vyučování mají být podle něho zastoupena tato stadia: napodobování, teoretické poučení a cvičení (nejdůležitější), činnosti se mají střídát

Dílo: Dvanáct knih o výchově řečníka – tento spis se měl stát příručkou pro výchovu veřejného rétora, kterým má být „muž dobrý, schopný výmluvnosti“. Vyložil zde pedagogické zkušenosti řeckých myslitelů i své vlastní názory na výchovu

2.1.4 Pracovní list VII

1. Soukromé školy, zvané ludi, vznikají:
 - v období císařském
 - v období rodovém
 - v období republikánském

2. Středověké univerzity se vyvíjely ze škol:
 - gramatických
 - latinských
 - odborných
 - elementárních

3. Vytváří počátky teorie výchovy, doporučuje usilovat o dokonalost prostřednictvím čtyř ctností - moudrosti, spravedlnosti, statečnosti a umírněnosti:
 - Lucius Annaeus Seneca
 - Marcus Tullius Cicero
 - Marcus Fabius Quintilianus

4. Vychovatelem císaře Nerona byl:
 - Lucius Annaeus Seneca
 - Marcus Fabius Quintilianus
 - Marcus Tullius Cicero

5. Marcus Fabius Quintilianus zde vyložil své vlastní názory na výchovu, tento spis se měl stát příručkou pro výchovu veřejného řečníka:
 - O povinnostech
 - Dvanáct knih o výchově řečníka
 - O nejvyšším dobru a zlu

6. Jak rozděluje Quintilianus školskou výchovu:
 - a) _____
 - b) _____
 - c) _____

2.2 Křesťanská a středověká výchova

- ❖ po zániku Západořímské říše roku 476 dochází ke zhroucení otrokářského společenského řádu, v Evropě se utváří feudální společenský řád, který trvá až do 16. stol.
- ❖ oporou feudálního řádu ve středověku se stalo křesťanské náboženství
- ❖ vzdělání dostalo teologický ráz
- ❖ po zrovnoprávnění křesťanství s pohanstvím r. 313 bylo potřeba vychovat dostatečný počet duchovenstva – tento úkol měly plnit dvě nové kategorie škol, zakládaných při kláštorech a kostelech: školy klášterní a školy katedrální
- ❖ tyto školy představovaly jediný zdroj vzdělanosti, vadou těchto škol bylo nedbání reálných potřeb skutečného života, vyloučení vzdělání v mateřském jazyce a odmítání tělesné výchovy

Šlechtická výchova:

- ❖ probíhala na hradech
- ❖ ve věku 7 – 14 let hoch pážetem, 14 – 21 zbrojnošem, 21 pasován na rytíře
- ❖ obsah výchovy tvoří sedmero rytířských ctností – jízda na koni, plavání, vrh kopím, šerm, hra v dámu, skládání a zpěv veršů
- ❖ výchova převážně tělesná a branná – příprava feudála na jeho sociální funkci

Středověké školy:

1) klášterní (od 6. stol.)

Benedikt z Nursie

- ❖ stál u zrodu klášterního školství
- ❖ římský patricij, zakladatel prvního mnišského řádu
- ❖ založil na hoře Monte Cassino u Neapole klášter a při něm školu, kde uskutečňoval klášterní pravidla ve smyslu příkazu: „Modli se a pracuj.“
- ❖ benediktýni kromě tělesné práce opisovali knihy, cvičili se v teologii
- ❖ středověké kláštery měly velký kulturní, hospodářský i politický význam – uchovávaly se v nich cenné rukopisy a památky antické vzdělanosti
- ❖ časem se klášterní škola rozdělila na školu vnitřní pro hochy žijící v klášteře a na školu vnější pro žáky docházející – budoucí feudálové
- ❖ nejdůležitější byla latinská gramatika – jedinou metodou bylo mechanické memorování latinských textů, motlíteb, písní a žalmů a jejich odříkávání bez porozumění

2) katedrální

- ❖ zakládali biskupové pro výchovu světských kněží
- ❖ pravidla pro tyto církevní školy vydal roku 766 biskup Grodegang ve své škole v Metách
- ❖ koncem raného středověku obsah vzdělání v klášterních a katedrálních školách tvořilo sedmero svobodných umění spolu s teologií, která byla považována za vrchol všeho učení

3) farní (pro širší vrstvy)

- ❖ na těchto školách se mládeži dostávalo základního poučení o křesťanském náboženství, bylo zde poskytováno elementární vzdělání, učilo se zde čtení, psaní a někdy počtům
- ❖ kázeň na středověkých školách byla velmi krutá, na školách vládli dril a byly udělovány tělesné tresty

- ❖ vyučování bylo mechanické, málo účinné, osnova byla postupná, vyučovalo se napřed jednomu předmětu, poté dalšímu, vyučovací metody byly velmi primitivní (učitel diktoval a žáci opakovali a zapisovali – toto pamětné učení bylo velmi zdoluhavé a neefektivní)

Výuka na školách

- ❖ základem bylo náboženství → základním jazykem církve byla latina
- ❖ sedmero svobodných umění:
 - trivium* (gramatika, rétorika, dialektika)
 - kvadrivium* (aritmetika, geometrie, astronomie a muzika)

Městské školy

- ❖ až později; měly praktičtější zaměření
- ❖ sedmero mechanických umění – zpracování vlny, zbrojařství, lodní doprava, zeměměřičství, lovectví, lékařství a divadelnictví
- ❖ poprvé ústup latiny → přechod k mateřskému jazyku
- ❖ metody – mechanické učení, individuální práce, přísné fyzické tresty

Vznik univerzit

- ❖ konec 12. stol.
- ❖ Itálie (Bologna, Neapol), Anglie (Oxford, Cambridge), Francie (Sorbona), Praha (1348 – UK)
- ❖ univerzity nejen centrem vzdělanosti, ale později i centrem svobod (→ základy demokracie), rozvoje
- ❖ obvykle 4 fakulty:
 - Artistická* (sedmero svobodných umění) → bakalář až mistr umění
 - Teologická, Lékařská a Právníká* → doktorát

sv. Augustin

- ❖ hájil učení církve proti jejím odpůrcům
- ❖ byl prostředníkem mezi myšlením antickým a moderním
- ❖ svým působením ovlivnil i pozdější filozofy
- ❖ zdůrazňoval nutnost vyučování sedmeru svobodných umění

Dílo:

Dvanáct knih o boží obci – v tomto spise kromě apologie křesťanství vykládal i filozofii dějin a kultury. Dokazoval, že pouze věřící člověk může poznat věčnou pravdu boží.

O vyznání křesťanském

O vyučování nevědomých v náboženství - v těchto traktátech rovněž rozváděl svou nauku, zamýšlel se i nad otázkami svobodné vůle člověka.

2.2.1 Vliv scholastiky na středověkou vzdělanost

Scholastika (rytířství teologie)

- ❖ **scholastika raná** - vyznačuje se vytvořením učební metody zvané „ano a ne“, kdy z protikladů bylo vyvozováno konečné řešení
- ❖ představiteli byli Johannes Scotus Eriugena, Pierre Abélard a Anselm, arcibiskup z Canterbury
- ❖ **scholastika vrcholná** – opírala se o autoritu Písma, o učení církevních otců a o Aristotelovu filozofii, upravenou pro potřebu církve
- ❖ v tomto období se učenci nesměli snažit hledat nové pravdy, ale pouze směli sbírat důkazy pro to, co je v Bibli nebo v Aristotelovi

- ❖ svého vrcholu dosáhla středověká scholastika v sumách dominikánského mnicha Tomáše Akvinského (intelektualista, jeho učení se objevuje ještě dnes v podobě oficiální filozofie katolicismu – neotomismu)
- ❖ františkánský mnich Johannes Duns Scotus – odpůrce Tomáše Akvinského, vychází z přesvědčení o primátu vůle před rozumem, svým pochybováním o schopnostech pouhého teoretického rozumu se stal zakladatelem nového scholastického směru – scotismu (vystupujícího proti tomismu)
- ❖ scholastika tohoto období se vyznačuje přísnou logičností a neobyčejnou subtilností pojmovou
- ❖ scholastická metoda se stává obecnou formou veškeré středověké vědecké práce ve všech oborech
- ❖ **scholastika pozdní** – vrcholí zápas mezi konzervativními realisty a progresivními nominalisty, kteří usilují o to, aby církev uznala rozumové poznání

Středověké univerzity

- ❖ v řecké antice byly předchůdci středověkých univerzit akademie a lycea, v Římě to byly rétorické školy
- ❖ první univerzitu v Evropě založil v Cařihradě roku 862 Bardas pod názvem Akademia, tato univerzita po několika letech zanikla
- ❖ teprve ve 12. – 14. století nastává doba vzniku a rozvoje evropských univerzit, které měly plnit náročnější a vědečtější úkoly, než byly schopny zajistit školy klášterní a katedrální, dále také měly pomoci aristotelské filozofie tradovat církevní učivo a církevní právo
- ❖ vznik univerzit byl podmíněn rozvojem hospodářského a politického života v Evropě
- ❖ první evropské univerzity vznikají jako samostatné korporace s vlastní správou, jměním a soudní jurisdikcí
- ❖ vysoká učiliště sdružovala učitele a žáky v jednom oboru, žáci byli různého věku a často se svými učiteli migrovali z místa na místo. Tato mezinárodní, latinským jazykem spojená akademická obec se spravovala svými vlastními zákony a předpisy. Jelikož na univerzitách byly přednášeny různé obory, nazývaly se tyto školy universitas = spojení (věd)
- ❖ univerzity vznikaly spojením církevních škol klášterních a katedrálních se světskými odbornými školami
- ❖ existovala určitá specifika vzniku univerzit podle zemí a oborů – v Itálii právo, ve Španělsku lékařství, ve střední Evropě teologie s filozofií
- ❖ univerzity byly zakládány z popudu církve, průběhem svého vývoje se snažily vymanit ze závislosti na církevní i světské vrchnosti, nakonec se jim podařilo stát se autonomními institucemi, na kterých si církev zachovávala formální vliv tím, že úřad kancléře obsazovala církevním hodnostářem
- ❖ v italské Boloni existovalo sdružení profesorů a studentů právnictví, které se v roce 1224 změnilo v samostatnou univerzitu
- ❖ podobně byla založena univerzita v Salermu (sdružení učitelů a žáků medicínské školy), která v roce 1224 byla přenesena do Neapole a povýšena králem na univerzitu
- ❖ ve Španělsku univerzita v Salamance
- ❖ v Anglii vznikly nejstarší univerzity v Oxfordu (r. 1168) a v Cambridge (ve 13. stol.)
- ❖ jiným způsobem byla založena univerzita v Paříži – v průběhu 13. stol. vznikla spojením tří církevních škol, později byla nazvaná po kancléři Robertu de Sorbon – Sorbonna
- ❖ podle pařížské Sorbonny a univerzity boloňské byla v r. 1348 zřízena **univerzita pražská** – jako 32. v Evropě, ale první na sever od Alp (po ní vznikaly další v Krakově, ve Vídni, v Heidelbergu – nejstarší německá univerzita)

- ❖ císař Karel IV. vytvořil z Čech mocenské a kulturní centrum Evropy, udržoval v poslušnosti šlechtu
- ❖ snažil se o založení vysokého učení pro Království české
- ❖ na jeho žádost dal papež Kliment VI. svou bulou souhlas, aby bylo v Praze zřízeno studium se čtyřmi fakultami – teologickou, právníkou, lékařskou a artistickou
- ❖ na základě svolení stavů vydal Karel IV. 7. dubna 1348 svou zakládací listinu, kterou v Praze zřídil univerzitu o čtyřech fakultách
- ❖ v čele univerzity stál rektor, v čele fakult děkani, volení na jeden rok
- ❖ prvním kancléřem univerzity se stal pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic
- ❖ děkanem artistické fakulty v letech 1401 – 1402 byl Jan Hus, v letech 1409 – 1410 se stal rektorem
- ❖ vyučovacím jazykem byla latina – z toho důvodu mohli na univerzitě studovat posluchači různých národností
- ❖ roku 1360 byl na pražské univerzitě dán status, který ji z teritoriálního hlediska rozdělil na čtyři národy (český, bavorský, polský a saský)
- ❖ král Václav IV. roku 1409 zvrátil Dekretem kutnohorským tento nepříznivý poměr ve prospěch českého národa, a to tak, že Čechům byly přiděleny tři hlasy a cizincům dohromady pouze jeden
- ❖ jako rektor mohl být zvolen kterýkoliv mistr nebo student alespoň pětadvacetiletý, svobodný, nižšího svěcení a „z poctivého lože“, rektorovi byla nápomocna univerzitní rada, studenti tvořili s profesory akademickou obec
- ❖ bydlívali v internátních kolejích, misterské spravovali proboštové, studentské direktoři
- ❖ kancléřem univerzity byl nejvyšší církevní hodnostář – arcibiskup
- ❖ studium artistické fakulty trvalo tři až čtyři roky, medicínské čtyři roky, právníké sedm, teologické devět až jedenáct let
- ❖ univerzity přinesly pokrok ve zvýšení úrovně vzdělání, a to všeobecného na artistické fakultě a odborného na ostatních třech fakultách na ni navazujících
- ❖ z fakulty artistické se postupně vyvíjela filozofická fakulta
- ❖ univerzitní studium se dělilo na semestry
- ❖ úkolem univerzity nebylo hledat nové pravdy, pouze zprostředkovat znalost určité disciplíny
- ❖ na středověké univerzitě byly udělovány potupné tresty (důtky, pokuty, posty)
- ❖ v 15. stol. zanikly všechny fakulty kromě fakulty artistické, ale i ta byla roku 1609 zrušena
- ❖ roku 1621 byla univerzita předána jezuitům, v jejich rukou zůstala až do zrušení tohoto řádu roku 1773
- ❖ středověké univerzity byly na církvi poměrně nezávislé, napomohly rozvoji věd a přispěly k rozkvětu měst

2.2.2 Pracovní list VIII

1. Za zakladatele klášterních škol je považován:
 - sv. Augustin
 - Benedikt z Nursie
 - Karel IV.
 - Jan Hus

2. Farní školy byly zakládány pro vzdělávání:
 - duchovních
 - mnichů
 - široké veřejnosti
 - biskupů

3. Tzv. trivium tvořila:
 - aritmetika, astronomie, muzika
 - geometrie, gramatika, astronomie
 - gramatika, rétorika, dialektika
 - aritmetika, geometrie, astronomie a muzika

4. Ve školách se vyučovalo:
 - česky
 - německy
 - anglicky
 - latinsky

5. Nejstarší univerzitu v Čechách založil:
 - Jan Amos Komenský
 - Karel IV.
 - Jan Hus
 - Arnošt z Pardubic

6. Pražskou univerzitu tvořily v době jejího založení fakulty:
 - teologická, právnická, lékařská a artistická
 - teologická, filozofická, lékařská, pedagogická
 - filozofická, právnická, lékařská
 - právnická, lékařská, přírodovědná, filozofická

2.3 Doba reformace

Německo:

- ❖ zakladatelem reformace v Německu a současně jejím ideologickým představitelem byl Martin Luther
- ❖ odmítal scholastickou filozofii
- ❖ jeho spor s katolickou církví vyvrcholil v r. 1517, kdy vyvěsil na dveře kostela ve Wittenbergu vyhlášku s 95 tezemi, ve kterých kritizoval zlořády panující v katolické církvi
- ❖ založil vlastní protestantskou církev a zcela odmítl úlohu duchovenstva jako prostředníka mezi člověkem a bohem

Vliv reformace na výchovu a vzdělání u nás:

- ❖ ve středověku byla šířitelem vzdělání vedle univerzit výlučně církev
- ❖ náboženská dogmata se osvojovala pouze verbálně, memorováním
- ❖ výchova vedla k poslušnosti a podřizování se autoritě, vlastní aktivita byla nežádoucí
- ❖ koncem 13. stol se scholastika stává jednotným učením, na kterém je založena moc církve i světovládné postavení jejího papeže
- ❖ různé výstřelky vrchnosti církevní i světské kritizovali náboženští reformátoři – Jan Wicleff, Matěj z Janova, Konrád Waldhauser
- ❖ česká reformace vrcholí v učení Petra Chelčického, zakladatele nauky českobratrské
- ❖ má-li katolická církev přežít útok reformace, může toho dosáhnout jedině akceptací všeho, co je pro ni z renesančního hnutí přijatelné
- ❖ latinská škola, zpravidla zvaná kolej se stává místem, kde reformace svádí boj s protireformací – nakonec se jí podaří postup reformace zastavit
- ❖ za tento úspěch vděčí protireformace své školské politice, orientující se na vybudování husté sítě latinských škol, organizovaných různými církevními řády
- ❖ u nás se univerzitní mistři řídili učením anglického reformního kazatele Johna Wicleffa (Jeronym Pražský, Jan Milíč z Kroměříže, Tomáš ze Štítného a Mistr Jan Hus)

Mistr Jan Hus

- ❖ ve svých kázáních v kapli Betlémské hlásal nutnost nápravy poměru v církvi i ve společnosti
- ❖ zaváděl do bohoslužby český zpěv
- ❖ Husova kritika se obrací nejen proti světské moci, ale také proti celému feudálnímu systému

Dílo:

Knížky o svatokupectví

O církvi

Výklad desatera – v těchto dílech Hus píše o výchovných otázkách

O pravopise českém – zavádí diakritický pravopis (!! pochybnosti o Husově autorství)

Postila a Výklad víry – náboženské spisy

- ❖ husitské revoluční protifeudální hnutí se odrazilo rovněž ve školství, zanikaly klášterní školy, vývoj školství se pozastavil, v prvních letech byla omezena i činnost univerzity
- ❖ husitství mělo za cíl zpřístupnit základní vzdělání v mateřském jazyce všem vrstvám společnosti, měly se vzdělávat i ženy

Jezuité

- ❖ mezi církevními řády sehrál zvláštní úlohu řád jezuitský
- ❖ jezuité si vytkli za cíl především výchovu mládeže dobýt zpět pro katolický Řím ztracené pozice
- ❖ k tomuto účelu se vybudovaly koleje poskytující mládeži všeobecné vzdělání, které lépe vyhovovalo duchu doby a potřebám třetího stavu
- ❖ přední vrstvy chtěly dát svým dětem vzdělání umožňující společenský vzestup
- ❖ jezuité vyšli vstříc těmto tendencím a přizpůsobili jim obsah a metody výchovy ve svých kolejích, které začaly konkurovat kolejím univerzitním
- ❖ pružnější metody jezuitů přitahovaly stále nové studenty
- ❖ jezuitské koleje, které vznikaly mimo rámec univerzit, mají obecně vzdělávací funkci a zároveň jsou přípravným stupněm pro odborné univerzitní studium
- ❖ výuka byla bezplatná, kázeňské požadavky byly mírnější, nudná scholastika byla nahrazena četbou latinských literárních textů, kolej neměla klášterní ráz, studenti se nemuseli účastnit každodenní mše
- ❖ příkladem jezuitů se ve školství řídily i ostatní katolické mnišské řády jako např. dominikáni, františkáni, piaristé

Piaristé

- ❖ pro svou mírnost byli v českých zemích oblíbenější než jezuité
- ❖ jejich řád založil Josef z Kalasance
- ❖ tito mniši u nás zřídili školu v Mikulově, později v Litomyšli, ve Slaném, v Mladé Boleslavi, v Benešově, v Praze a v Kroměříži
- ❖ projevovali tolerantnost k jiným vírám a pečovali o mateřský jazyk
- ❖ spíše než na středních školách vyučovali v nižším školství

Jednota bratrská

- ❖ nejvýznamnější protikatolické hnutí u nás
- ❖ založena r. 1457 Řehořem v Kunvaldu v Čechách, po jejím zákazu se po roce 1620 bratři rozptýlili do ciziny
- ❖ čeští bratři vycházeli z vychovatelských tradic husitů, vyšší vzdělání neuznávali, kněží byli vychováni na protestantských učilištích v cizině, zejména v Německu

Petr Chelčický (1390 – 1460)

- ❖ duchovní otec Jednoty bratrské, náboženský myslitel a reformátor, zavrhoval násilí a válku

Dílo:

O církvi svaté – spis

O trojím lidu – traktát, v těchto dílech odmítal dělení středověké společnosti na stav panský, duchovní a poddanský

Siet' viery pravé – vystupoval zde proti rozmařilosti kněží, kritizoval spojení církve se státem a uznávání světské moci

Postila

Jan Blahoslav (1523 – 1571)

- ❖ teolog a humanista, básník a historik, teoretik zpěvu a hudby, autor česky psaných učebnic

Dílo:

Filipika proti misomusům – zde kritizuje názory bratří o nepotřebnosti vzdělání a věd

Bratrské školy – v těchto docházelo ke spojení bratrských tradic s reformačním humanismem
Dělení:

- ❖ 1. elementární školy (čtení, psaní, náboženství)
- ❖ 2. nižší bratrské školy (elementární vzdělání a latina)
- ❖ 3. vyšší bratrské školy (sedmero, latina, řečtina, hebrejština) – sloužily jako příprava na univerzitu

Bratrské školy byly proslulé pro svou demokratičnost, péči o mateřský jazyk a národní cítění, nedostatky byl verbalismus a memorování.

Po bělohorské katastrofě jezuité vyhnali ze škol nekatolické učitele, tím v českých zemích protestantské školství zaniklo.

2.3.1 Pracovní list IX

1. Reformace:

- prosazuje zájmy církve
- vznikla v Čechách
- představitelem byl Martin Luther

2. Výchova v době reformace vedla:

- k vlastní aktivitě
- k poslušnosti a podřizování se autoritě
- k povinnému vzdělávání všech
- k povinnému vzdělání dívek

3. Mistr Jan Hus:

- prosazoval zájmy církve
- kázal v kapli Betlémské
- zavedl do bohoslužby český zpěv

4. Mistr Jan Hus napsal:

- Filipika proti misomusům
- Sieť viery pravé
- Postila
- Výklad desatera

5. Představitelem Jednoty bratrské nebyl:

- Petr Chelčický
- Jan Blahoslav
- Josef z Kalasance
- Řehoř z Kunvaldu v Čechách

6. Bratrské školy se dělí:

a) _____

b) _____

c) _____

2.4 Pedagogika novověku

Společenské a kulturní změny raného novověku

- ❖ teprve v tomto období (14. – 15. stol.) začala Evropa hrát vedoucí úlohu ve světových dějinách
- ❖ ve vznikajících manufakturách se objevily počátky kapitalistického výrobního způsobu
- ❖ s rozvojem manufaktury a obchodu dochází k zámořským objevným cestám (1492 objevil Kryštof Kolumbus Ameriku, Vasco de Gama obeplul Afriku při cestě do Indie, Fernando de Magalhaes proplul průlivem mezi Jižní Amerikou a Ohňovou zemí) – dochází k rozkvětu obchodu, mořeplavby a průmyslu – tyto objevné cesty daly základ k pozdějšímu světovému obchodu a k přechodu řemesla v manufakturu, která byla později východiskem pro moderní průmysl
- ❖ dochází k proměně agrární kultury v kulturu industrie a zároveň ke vzniku buržoazie
- ❖ renesance – nová ideologie namířená proti scholastice, dogmatismu a politické moci středověké církve; v severoitalských městských republikách se dostává v tomto období k moci bohatý městský patriciát, který usiluje o nový vztah k životu a přírodě podle vzoru Řecka a Říma, snaží se o rozumové obrození člověka a odvrací se od křesťanských názorů; renesance se projevuje zvláště v oblasti umění
- ❖ humanismus – osvobození lidské bytosti v oblasti kulturní a školské
- ❖ k největšímu rozkvětu umění dochází v Itálii – poezie, malířství, sochařství (Raffael, Michelangelo, Boccaccio)
- ❖ rozvoj mořeplavby a manufaktury vedl k řadě revolučních objevů v experimentální přírodovědě a jejím matematickém zpracování, dále k mnoha objevům a vynálezům (Galilei, Kopernik, Kepler)
- ❖ k velkému rozšíření děl klasiků došlo díky vynálezu knihtisku v 15. stol.
- ❖ začíná být oceňována činnost rozumová – studium
- ❖ humanismus zavádí latinu jako společný jazyk vzdělanců
- ❖ dochází ke změně obsahu vyučování, vzniká požadavek zavedení nových vyučovacích metod – vyučování má být názorné, aby probouzelo aktivitu a iniciativu dítěte, v zájmu jeho rozumového vývoje
- ❖ do obsahu vzdělání vstupují nové poznatky z přírodních i společenských věd (vedle historie, literatury, geografie a mechaniky se objevuje také botanika a zoologie, fyzika a chemie a dále logika a etika)
- ❖ humanistické vzdělání dalo základ střední škole – cílem bylo zušlechtnění jednotlivce

2.4.1 Pedagogika doby renesance

- ❖ ohniskem doby renesance a humanismu v Evropě se stala italská města Benátky, Florencie, Milán a Řím
- ❖ pedagogové italské renesance pečovali pouze o duchovní a tělesný rozvoj šlechty a výchovu dětí z lidových vrstev opomíjeli

Erasmus Rotterdamský

- ❖ vlastním jménem Gerhard Gerhards
- ❖ renesanční myslitel, znalec řeckého a latinského jazyka, odpůrce katolického duchovenstva a scholastické výchovy
- ❖ zakladatel teologického racionalismu - bývá považován za zprostředkující článek mezi humanismem a reformací
- ❖ Erasmus byl typem scestovalého učenice
- ❖ v roce 1509 se stal profesorem řečtiny a teologie v „Cambridge“
- ❖ od r. 1521 působil v Basileji, kde vydával řecké, latinské a církevní autory

- ❖ věřil ve všemohoucnost výchovy
- ❖ Erasmus vychází z přesvědčení, že lidé se nerodí, ale vzdělávají - neúčinnějším prostředkem proti všemu společenskému zlu je vzdělanost
- ❖ znaky vzdělaného člověka tvoří podle něho křesťanská ctnost, vybrané způsoby a elegance v používání starých jazyků
- ❖ zajímá se však pouze o výchovu vyšších vrstev v rodině i ve škole
- ❖ rodina vede dítě ke křesťanské zbožnosti a mravnosti, zatímco škola je vyučuje ve svobodných uměních
- ❖ pro učitele požaduje vyšší plat i lepší vzdělání
- ❖ obsah školní práce vychází z latiny a řečtiny
- ❖ vyučování má být zábavné, zajímavé, snadné a příjemné, kázeň mírná, tělesnou výchovu podceňuje

Dílo:

Důvěrné hovory – nejrozšířenější pedagogický spis, obsahuje i určité intimnosti ze života dospělých. Spis byl mnohokrát přepracován a stále znovu vydáván.

Chvála bláznivosti – satira. Zaměřeno proti katolickému duchovenstvu, ale také proti Lutherovi. Toto dílo věnováno Thomasu Morovi.

O způsobu studia

O ušlechtilosti dětských mravů – obě tato díla velmi významné pro teorii pedagogiky.

Ciceronovec – psáno formou dialogu. Erasmus kritizuje scholastický způsob neefektivní výuky latinského jazyka, kdy učitel Nozoponus omezuje studium latiny pouze na Cicerona, aby nebyl pokazen latinský jazyk. Místo toho Erasmus doporučuje, aby se žák ihned po vstupu do školy učil poutavým a účinným způsobem současné latině a řečtině, a to ihned od počátku formou rozhovoru, ústní výcvik má být doplňován písemnými překlady z řečtiny do latiny a samostatnými řečnickými cvičeními obsahujícími výrazy pro denní život. Mateřskou řeč je ve škole nutno potlačovat.

- ❖ Erasmus vydával zvláště staré řecké klasiky
- ❖ v roce 1516 pořídil řecké vydání Nového zákona s latinským překladem, tímto kritickým vydáním Erasmus výrazně narušil monopol scholastického výkladu Bible
- ❖ Erasmus soudí, že lidu náleží pouze náboženství a lid má umět číst pouze Bibli; dívky mají být vedeny hlavně ke zbožnosti a ke společenskému chování; kromě toho si mají osvojit i některé řemeslo, aby se mohly podle potřeby i samy užít
- ❖ vliv Erasma, tohoto “humanisty severu”, se projevoval hlavně v Anglii, Nizozemí a Francii, částečně také v Čechách, Polsku a Uhrách

2.4.2 Humanistická pedagogika

- ❖ vytyčuje řadu nových požadavků
- ❖ osvobození člověka od feudálního, scholastického útlaku
- ❖ do popředí zájmu se dostávají reálie zároveň s požadavkem dosažení empiricko-přírodovědeckých vědomostí
- ❖ hlavního uznání dochází dokonalá, krásná forma
- ❖ latina se stává módním jazykem, mateřská řeč je v opovržení a její užívání ve školách je stíháno
- ❖ velké rozdíly mezi vzdělanci a prostým lidem
- ❖ jména osobní i geografická jsou polatinštěována

Thomas More

- ❖ následovník Erasma Rotterdamského
- ❖ jeden ze zakladatelů utopického socialismu, humanista a racionalista, vzdělaný právník a významný státník, člen parlamentu a nejvyšší kancléř Jindřicha VIII.
- ❖ More se zabýval myšlenou vytvoření ideální společnosti, jako právník získal přehled o ekonomické situaci země
- ❖ pro svůj postoj proti reformaci, pro vzpouru a velezradu byl souzen a popraven

Dílo:

Utopie

- ❖ sociální román zaměřený proti hospodářským a sociálním neduhům doby
- ❖ za prvočátek všeho společenského zla považuje soukromé vlastnictví
- ❖ dále se zde zabývá otázkami výchovy a vzdělání
- ❖ hlásá zde požadavek, aby člověk v novém státě žil podle přírody
- ❖ pracovní povinnost pro všechny muže a ženy
- ❖ ideálního stavu ve společnosti lze dosáhnout pouze přirozenou organizací státní i přirozenou výchovou, založenou na rozumu – tímto postupem měla být odstraněna nezaměstnanost a bída
- ❖ výroba byla založena na řemesle
- ❖ bylo nutno zavést jednotnou pracovní povinnost v rozsahu šesti hodin denně – teprve po jejím splnění bylo možno se věnovat kulturní činnosti
- ❖ namáhavá ruční práce měla být omezena ve prospěch rozvoje ducha
- ❖ byla zavedena povinnost všeobecné školní docházky pro hochy i dívky
- ❖ kromě rozumového vzdělávání kladl velký důraz na tělesnou výchovu a výchovu k práci
- ❖ pro zpřístupnění vzdělání se mělo využívat mateřského jazyka a četných názorných pomůcek
- ❖ byl podporován všestranný rozvoj jedince spojováním teoretického vzdělávání s prací
- ❖ pedagogické požadavky v tomto díle: stejná a všestranná výchova všech dětí, školní povinnost a možnost vzdělání pro všechny, vědecké poznání všem občanům, pracovní výchova veškeré mládeže s cílem překonat protiklad mezi tělesnou a duševní prací
- ❖ Utopie představuje nejdůležitější dílo sociálního myšlení o výchově až do konce 18. stol.

2.4.3 Pracovní list X

1. Renesance vznikla v:

- Praze
- Německu
- Itálii
- Rakousku

2. K jakým změnám ve vyučování dochází v období renesance a humanismu:

3. Významným představitelem renesanční výchovy byl:

- Jan Blahoslav
- Erasmus Rotterdamský
- Jan Hus
- Kryštof Kolumbus

4. Thomas More byl:

- německý představitel renesanční výchovy
- italský mořeplavec
- jeden ze zakladatelů utopického socialismu
- objevitel knihtisku

5. Nejvýznamnějším dílem Thomase Mora je:

- Důvěrné hovory
- Utopie
- O způsobu studia
- O ušlechtilosti dětských mravů

6. Humanistická pedagogika preferuje ve vzdělávání jazyk:

- italský
- český
- německý
- latinský

2.5 Osvícenectví a pedagogika 18. / 19. st.

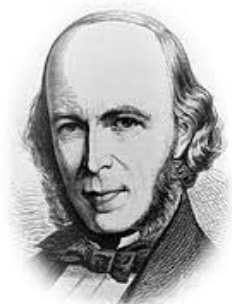
Již koncem 17. století se objevují ve Francii pokusy o změnu tradiční výchovy a o prohloubení výchovy dívek. Humanismus, výchovně vzdělávací práce s problémovou mládeží. Individualismus, přirozenost a samostatnost ve výchově.

2.5.1 Anglický pedagogický systém

John Locke (1632 – 1704)

- ❖ anglický filozof, liberální politik a pedagog
- ❖ myšlenky o výchově – individuální výchova soukromým vychovatelem (v zámožných rodinách)
- ❖ základní oblasti výchovy:
- ❖ tělesná (otužování, hygiena, prostá strava, pohyb, spánek)
- ❖ mravní (výcvik sebeovládání)
- ❖ rozumová (nenáročné cíle, určena praktickou potřebou, reálné předměty, řemesla)
- ❖ doporučuje učit jazykům bezprostřední konverzací, nikoli gramatikou
- ❖ cílem není všestranně vzdělaný jedinec, ale úspěšný a zdatný gentleman

Dílo: Myšlenky o výchově (1693)

Herbert Spencer (1892-1903)

- ❖ anglický filozof, sociolog a pedagog,
- ❖ upřednostňuje mravnost, rozum a tělesnou výchovu, přípravu k životu, sebezáchovu, elementární dovednosti (číst, psát, počítat)

Dílo: Výchova rozumová, mravní a tělesná

Francouzská pedagogika

- ❖ atmosféra narůstajících rozporů společnosti ústí sklonku 18. století ve Velkou francouzskou revoluci na → nové koncepce demokratické výchovy – právo na vzdělání, možnost podílet se na rozvoji společnosti
- ❖ ideje: rovnost, svornost, bratrství

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

- ❖ nejvýraznější postava francouzské pedagogiky 18. stol.,
- ❖ myslitel, ideový předchůdce Velké francouzské revoluce,
- ❖ pocházel ze Ženevy, od mládí se živil příležitostní prací, sám se vzdělává v jazycích, v přírodních vědách, a ve filozofii, studoval Locka, Descarta,
- ❖ v roce 1741 přichází do Paříže, pomoc nachází u Diderota
- ❖ požaduje výchovu individuální, citlivou, přirozenou a svobodnou, přiměřenou ke věku dítěte, osobní zkušenost, mravnost, víra v člověka

Dílo: Emil, o harmonické výchově (1762)

Johan Friedrich Herbart (1776-1841)

- ❖ německý filozof, psycholog a pedagog
- ❖ upřednostňoval výchovnou praxi, individuálnost, poradenství, pedagogickou teorii, etiku, charakter a aktivnost
- ❖ proces výchovy člení na vedení, vyučování a mravní výchovu

2.5.2 Vliv vědeckotechnické revoluce:

- ❖ zakládání prvních továren, železnice
- ❖ rozdíl mezi chudým venkovem a průmyslovými městy
- ❖ růst obyvatelstva, provizorní dělnické kolonie u továren a staveb
- ❖ nezaměstnanost, dětská práce

Robert Owen (1771-1858)

- ❖ anglický sociální reformátor, který se snažil o zlepšení sociálních podmínek dělníků; ve své přádelně bavlny zřídil vzorové sídliště pro své dělníky, zkrátil pracovní dobu na 10,5 hodiny, zakázal práci dětem do 10 let, zřídil obchod s levným zbožím pro své dělníky
- ❖ upřednostňoval výchovu, mravnost, beztřídní společnost a samosprávné komunity

2.5.3 Pracovní list XI

1. Osvícenská pedagogika usiluje o:

2. John Locke prosazuje výchovu:

a) _____

b) _____

c) _____

3. Představitelem anglické pedagogiky 18. / 19. století není:

Herbert Spencer

Robert Owen

Jean Jacques Rousseau

John Locke

4. Dílo „Výchova rozumová, mravní a tělesná“ napsal:

Jean Jacques Rousseau

Robert Owen

John Locke

Herbert Spencer

5. Nejznámějším pedagogickým dílem Jeana Jacquesa Rousseaua bylo:

Myšlenky o výchově

Emil, o harmonické výchově

Utopie

O způsobu studia

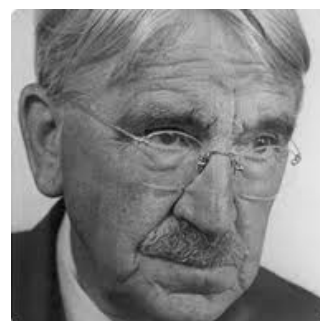
6. Jaký vliv měla vědeckotechnická revoluce na výchovu:

2.6 Pedagogické směry 20. století

- ❖ Ve dvacátém století se setkáváme s celou řadou pedagogických směrů, které odrážejí různá filozofická východiska i různé sociálně politické podmínky, ze kterých tyto směry vznikají a dále se rozvíjejí. Přes zdánlivou rozdílnost východisek – od pozitivismu a pragmatismu až k existencialismu, fenomenologii a neotomismu – můžeme říci, že v nich nacházíme celou řadu styčných rysů typických pro pluralistické pojetí pedagogiky jako vědy.
- ❖ Je to především její **demokratické zaměření**, její snaha o **pedagogický dialog** (zdůrazňovaná zvláště postmodernistickou pedagogikou) a její úsilí o vytvoření **kladné citové atmosféry** v celém výchovně vzdělávacím procesu (typické například u pedagogiky existencialistické nebo u pedagogiky vycházející z humanistické psychologie).

Pragmatická pedagogika

- ❖ John Dewey (1859-1952) – Škola a společnost
- ❖ centrum Chicago – pokusná škola na univerzitě, řešení určitého problému → uznána, typická pro americký způsob výchovy, ale v 50. letech se rapidně snižuje úroveň vzdělání, zvyšuje se kriminalita mládeže...
- ❖ **výchova jako příprava pro život**
- ❖ **škola jako místo skutečného života dítěte** – ne jako něco, co žák trpně přežije
- ❖ **koncepte pracovní a činné školy** – žák se ve škole učí konáním, činností – v Deweyho škole mohli žáci pracovat v kuchyni, dílně, podívat se do muzea, sadu, knihovny...
- ❖ **projektová výchova** – žáci řeší určitý úkol – přímo život nabídne určitý problém

Existencialistická pedagogika

- ❖ Život si nevybíráme, **pokusme se ve výchově vytvořit příjemné mezilidské vztahy**, zpříjemnit ho
- ❖ nejvyšší hodnotou této pedagogiky je člověk
- ❖ cílem výchovy je rozvoj individuality, individuální osobnosti člověka, která má svobodu rozhodování a kulturu mezilidských vztahů, důležití jsou nejen činitelé racionální, ale i iracionální (citové prožitky), ve škole je velmi důležitý citlivý vztah pedagoga k žákům, pozitivní klima ve třídě, kladné citové působení na žáky, povzbuzování, tvůrčí přístup učitele k práci a jeho nadšení

Neotomistická pedagogika

- ❖ rozvíjí se na základě neotomismu - náboženská filozofie, která vychází z učení Tomáše Akvinského
- ❖ tato pedagogika se zaměřuje na formování člověka, který miluje Boha a své bližní
- ❖ klade na první místo předměty humanitní (společenskovědní, estetickovýchovné a jazykové)
- ❖ hlavní představitel Jacques Maritain - francouzský filozof, formuloval principy neotomismu v díle: Výchova na rozcestí
- ❖ provádí zde kritiku současného stavu společnosti, kde převládá egoismus, brutalita, bestialita; lidstvo degeneruje - může je zachránit jen křesťanský humanismus a křesťanská výchova

Antiautoritativní pedagogika

- ❖ V 60. letech došlo k nárůstu počtu studentů vysokých škol, studenti se stali velkou sociální silou. Kritizovali dosavadní školství a autoritativnost tradiční výchovy - došlo k velké radikalizaci studentů - studentské bouře - reformy na vysokých školách - politická a společenská krize autority.
- ❖ Vychází z myšlenek J. J. Rousseaua.
- ❖ Je to výchova zbavená útlaku, měla maximálně rozvíjet sebevědomí žáků, formovat politické uvědomění a lidskou solidaritu. Nemá docházet k potlačování žádných základních potřeb, včetně sexuálních.
- ❖ Požaduje úplné odtržení školy od tradic.

Antipedagogika

- ❖ odmítá výchovu vůbec
- ❖ chce bojovat proti výchovné společnosti, výchova je „mrzačením dětí“
- ❖ požadují pouze vzdělávání, ale bez výchovy (výchova pouze dítětem manipuluje)
- ❖ místo termínu výchova - používají pojem „podpora“

Humanistická psychologie

- ❖ USA - *Rogers*
- ❖ o výchově a učení můžeme mluvit pouze tehdy, pokud je svoboda
- ❖ **vzdělávat člověka můžeme jen tehdy, když se sám svobodně rozhodne studovat, vše ostatní je nátlak**
- ❖ návrat k Rousseauovi

Esencialismus

- ❖ USA
- ❖ **kritika pragmatické pedagogiky, po 2. světové válce – usilují o to, aby žáci zvládli podstatné vzdělání, návrat ke Komenského koncepci**

2.6.1 Pracovní list XII

1. Jaké společné rysy měly pedagogické směry 20. století:

2. Vyjmenujte alespoň tři pedagogické směry 20. století:

a) _____

b) _____

c) _____

3. Pedagogický směr, který se zaměřuje na formování člověka, který miluje Boha a své bližní se nazývá:

- esencialismus
- pragmatická pedagogika
- neotomistická pedagogika
- existencialistická pedagogika

4. Který pedagogický směr založil John Dewey:

- existencialistickou pedagogiku
- antipedagogiku
- pragmatickou pedagogiku
- esencialismus

5. Vysvětlete rozdíl mezi antipedagogikou a antiautoritativní pedagogikou:

2.7 Alternativní pedagogika

- ❖ alternativní vzdělávání může probíhat ve školách státních i nestátních (soukromých)
- ❖ mají jeden podstatný rys: odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných) škol
- ❖ odlišnost může spočívat ve specifichnostech obsahu vzdělávání, organizace výuky, hodnocení žáků apod.
- ❖ společným rysem alternativních škol je důraz na širší žákovu i učitelovu volnost - svobodu, na rozvoj aktivity, využívání netradičních a nestereotypních forem a metod vyučování

Společnými rysy alternativní pedagogiky jsou:

- ❖ malá rozšířenost
- ❖ blízký vztah učitel – žák (individuální přístup i domácí vzdělávání)
- ❖ menší počet žáků ve třídě i ve škole jako celku
- ❖ větší prostor pro žákovo rozhodování
- ❖ odlišné osnovy
- ❖ větší spolupráce s vrstevníky a zapojování rodičů
- ❖ sledování určitého filozofického směru

Alternativní školy slouží k rozšíření nabídky tradičních státních nebo soukromých škol. Jedná se o předškolní zařízení (mateřské školy), základní i střední školy, které nabízejí přizpůsobivější program pro vzdělávání než tradiční školy. Mají speciálně upravené osnovy, které kladou důraz na v tradičních školách často opomíjené prvky.

Alternativní školy jsou buď zcela autonomní subjekty, nebo pracují jako součást větší školy, která tak dává prostor pro vzdělání i žákům, kterým většinový styl výuky nevyhovuje zejména z důvodu nějaké specifické poruchy učení.

2.7.1 Waldorfská pedagogika

- ❖ waldorfská pedagogika vychází z filozofického směru antroposofie R. Steinera (1861-1925)
- ❖ antroposofie zkoumá vývoj člověka po stránce fyzické, psychické, sociální a duchovní a v mnoha ohledech se shoduje s moderní vývojovou psychologií
- ❖ na základě poznatků o vývoji člověka zavádí waldorfská pedagogika do vyučování poznatky a vědomosti přiměřeným způsobem a v přiměřeném období
- ❖ obdobný způsob vyučování navrhol již J. A. Komenský (škola hrou, výuka pomocí obrazů), ale až o 300 let později bylo možno jeho ideje v praxi využít
- ❖ od roku 1919 vzniklo ve světě několik tisíc škol a léčebně pedagogických zařízení
- ❖ první waldorfská škola byla založena v roce 1919 ve Stuttgartu, vznikla z podnětu továrníka Emila Molta, spolumajitele a ředitele cigaretové továrny Waldorf-Astoria (odtud jméno pedagogického směru), E. Molt požádal Rudolfa Steinera o vybudování školy pro děti svých dělníků v souladu s antroposofickou ideou

Cíle waldorfské pedagogiky:

- ❖ **všestranně a harmonicky rozvinuté osobnosti**, výuka rovnoměrně zaměřena na pohybové, intelektuální, umělecké i sociální potřeby dětí

- ❖ **zdravé sebevědomí**, díky pozitivnímu hodnocení dětí, které respektuje jejich individuální rozvoj a schopnosti, v široké nabídce činností si každý žák najde alespoň jednu oblast, v níž může vyniknout
- ❖ **smysl pro odpovědnost** za vlastní jednání
- ❖ **spolupráce** (nikoli soutěž) mezi dětmi, je to průprava pro budoucí zaměstnání, kde je vždy třeba spolupracovat a ne pouze vynikat nad ostatními
- ❖ **tvorivost** dětí, probouzí v nich **touhu po poznání** a podněcuje je k **soustavnému rozvíjení** vlastních schopností a dovedností, děti umí smysluplně využít svůj čas a dokážou se ve světě zdravě prosadit
- ❖ **spolupráce rodičů** se školou - výchovné prvky jsou přenášeny i do rodinné výchovy, což přispívá k celkové harmonizaci dítěte

2.7.2 Daltonská škola

- ❖ pracuje podle tzv. daltonského plánu, což je pedagogická koncepce vyvinutá americkou pedagožkou PARKHURSTOVOU (1887 - 1937)
- ❖ hlavním rysem je zdůraznění **individuální práce a sebezodpovědnosti** žáka
- ❖ školy začaly v Daltonu v USA, charakteristické je rozdělení učeben do center aktivity - předmětových okrsků
- ❖ u nás jsou již poměrně dost rozšířené, vykazují velmi dobré výsledky
- ❖ hlavní myšlenkou daltonského plánu je odlišná organizace vzdělávání na rozdíl od jiných tradičních směrů
- ❖ mezi učitelem a žákem existuje určitá úmluva o harmonogramu práce na určité období
- ❖ žák rozhoduje sám o své práci, sám si určuje tempo a učí se spolupracovat s ostatními žáky
- ❖ daltonský plán není nikdy jediným systémem ve škole, vždy se zařazuje jako doplněk k tradičnímu školnímu systému
- ❖ každá škola si sama určuje, jak ho využije, některé školy vkládají do výuky tzv. daltonské bloky, jsou to většinou dvouhodinové bloky, které se vkládají do rozvrhu jednou až dvakrát týdně
- ❖ jiné školy zase využívají daltonský systém určitý týden v měsíci, vždy je vymezen určitý pracovní plán, který by měl žák v daném období splnit, po splnění plánu záleží jen na žákovi, jak se rozhodne vyplnit svůj zbývající čas, většinou to bývají různé připravené úkoly na opakování a rozvíjení učiva, nebo určitá zájmová činnost v podobě zájmových kroužků
- ❖ daltonský plán se využívá především kvůli jeho ideálům a kladům

Základní principy daltonské školy:

- ❖ **volnost** – učit se zacházet se svobodou, získat odpovědnost
- ❖ **samostatnost** – učit se samostatně pracovat
- ❖ **spolupráce** – učit se pracovat v kolektivu

2.7.3 Jenská škola

- ❖ je koncepce rozvinutá v Německu Petersonem
- ❖ usiluje o změny ve výchovném prostředí třídy, zavádí tzv. **kmenové skupiny** sdružující žáky namísto ročníkových tříd, u nás prakticky nejsou

Nejdůležitější rysy jenského plánu

- ❖ žáci jsou zahrnuti v tzv. kmenových skupinách přesahujících ročník (například jedna skupina sdružovala žáky od 6 do 8 let věku)
- ❖ žáci se neučili podle klasického rozvrhu hodin, ale podle týdenního pracovního plánu, který střídal pedagogické situace rozhovor, hra, práce a slavnost
- ❖ děti se učili v tzv. obytném pokoji, na němž se sami podíleli
- ❖ ve školách Jenského plánu se na závěr roku nevydává klasické vysvědčení

Hlavním cílem jenského plánu je vytvoření bohatého, podnětného a volného výchovného a vzdělávacího prostředí pro děti. Vývoj Jenského plánu byl poměrně nerovnoměrný. Po počátečním strmém vzestupu ve 20. letech přišel útlum. Dnes se jenské školy nebrání ani přebírání různých technik, například z freinetovské nebo montessorovské pedagogiky. Kolébkou jenského školního systému je Nizozemsko, kde je na dvě stovky škol, dále Německo a Belgie.

2.7.4 Montessori škola

- ❖ podle italské lékařky Montessoriové, která rozvinula reformní pedagogické hnutí v oblasti **předškolní výchovy**
- ❖ její koncepce zdůrazňuje vliv vhodných výchovných podnětů na rozvoj v „senzitivních fázích“ dětského života, hlavní je **aktivizace dětí pomocí pomůcek**
- ❖ **utváření nového vztahu dospělého k dítěti**
 - Chování učitele k dítěti je vždy plné respektu k jeho individualitě jako k hotovému člověku.
 - Dospělý nemá žádné právo dítě formovat a manipulovat, zaměřuje se na vlastní záporné povahové rysy namísto pozorování záporných vlastností dětí.
 - Učitel je rádce a rovnocenný partner, který dítěti pomáhá na jeho cestě objevování a učení se, projevuje maximální vstřícnost, otevřenost a trpělivost k dítěti.
- ❖ **vlastní objevování poznatků samotným dítětem** je klíčový princip výchovně vzdělávací činnosti Montessori pedagogiky. Potřeba učit se, porozumět okolí, vyznat se v souvislostech je v nás zakódována přímo geneticky. Při výchově a učení stačí respektovat individuální vývoj a využít senzitivní fáze každého dítěte.
 - Senzitivní fáze jsou zvláštní vnímavosti k získávání určitých schopností. Trvají jen určitou dobu a nenávratně se zakončí, ať už jsou využity, nebo ne. Člověk se nikdy jistě věci tak jednoduše nenaučí, jako v odpovídající citlivé fázi.
 - Polarita pozornosti je maximální koncentrace na určitou práci. Pokud je dítě takto zaujato, nemá být vyrušováno a má mu být poskytnut dostatek času, aby práci samo dokončilo.

❖ **připravené prostředí**

- věcné prostředí připravené pro aktuální senzitivní období jednotlivých dětí (speciální výukový program a materiály pro proces osvojování poznatků)
- osobnost učitele
- láska dítěte
 - k dospělým (zpětná vazba pro učitele)
 - k druhým dětem (respektování, spolupráce a pomoc mezi dětmi)
 - k prostředí (vlastní uspokojení a radost dětí)

❖ **samostatná práce jednotlivce** - používá se také označení volná nebo svobodná práce, protože dítě si může zvolit:

- **co** = jaký materiál si vybere, jakou oblast, na čem bude pracovat, co se chce učit a o čem chce získat další informace
- **kde** = vybírá si místo, kde bude ve třídě pracovat
- **kdy** = dítě nepracuje na povel či podle zvonění, ale motivuje ho jeho polarita pozornosti; každé dítě je na určitou věc „naladěno“ v jinou dobu
- **s kým** = může pracovat samo, ve dvojici, ve skupině

Volná – svobodná práce však neznamená, že dítě střídá činnosti bez ukončení nebo nedělá nic. Svoboda nespočívá v tom, že dítě zůstane ponecháno samo sobě, nebo že učitel vůbec nezasahuje do jeho vzdělávání a učebních procesů... Nějakou činnost si dítě zvolit musí. Učitel činnost dětí koordinuje a musí využít své pedagogické dovednosti, aby bez příkazů pomohl najít dítěti činnost, která ho zaujme.

Svoboda dítěte je samozřejmě chápána jako povinnost, ne anarchie. To znamená, že pokud se dítě pro něco rozhodne, je jeho povinností práci dokončit. Pokud chce dítě pracovat s určitým materiálem, který ho zajímá – samo se svobodně rozhodne – je jeho povinností dodržet daná pravidla. K sebedisciplíně vedou učitelky děti již od mateřské školy.

❖ **dělená odpovědnost** - učitel dává dítěti možnost svobodné volby ve výběru činností, ale současně preferuje a pomáhá vybírat činnost pro dítě, které se nedokáže samo rozhodnout. Dává svobodu dítěti tam, kde je schopné převzít zodpovědnost.

Zasahuje v případě, pokud se dítě nudí, a nedokáže si vybrat činnost, nebo když jsou porušována pravidla. Dále učitel děti podporuje a pomáhá těm, které pomoc potřebují. Snaží se postupně doprovodit dítě do stádia vlastní odpovědnosti.

❖ **trojstuňová výuka** - tato metoda je vhodná zejména pro předškolní věk, případně pro plynulý přechod některých dětí do základní školy a pouze při některé učební látce.

- pojmenování učitelem označení předmětů, jevů
- znovupoznání procvičení s dítětem (nejdůležitější etapa); dítě dává k pojmu předmět, obrázek, slovo, číslice apod.; učitel uplatňuje různorodost nápadů k procvičení
- aktivní ovládnutí je vlastně kontrola, zda dítě vše pochopilo a problému rozumí. Pojem přichází od dítěte. Učitel dítě nezkontroluje a nehodnotí, ale klade autentické otázky.

2.7.5 Začít spolu

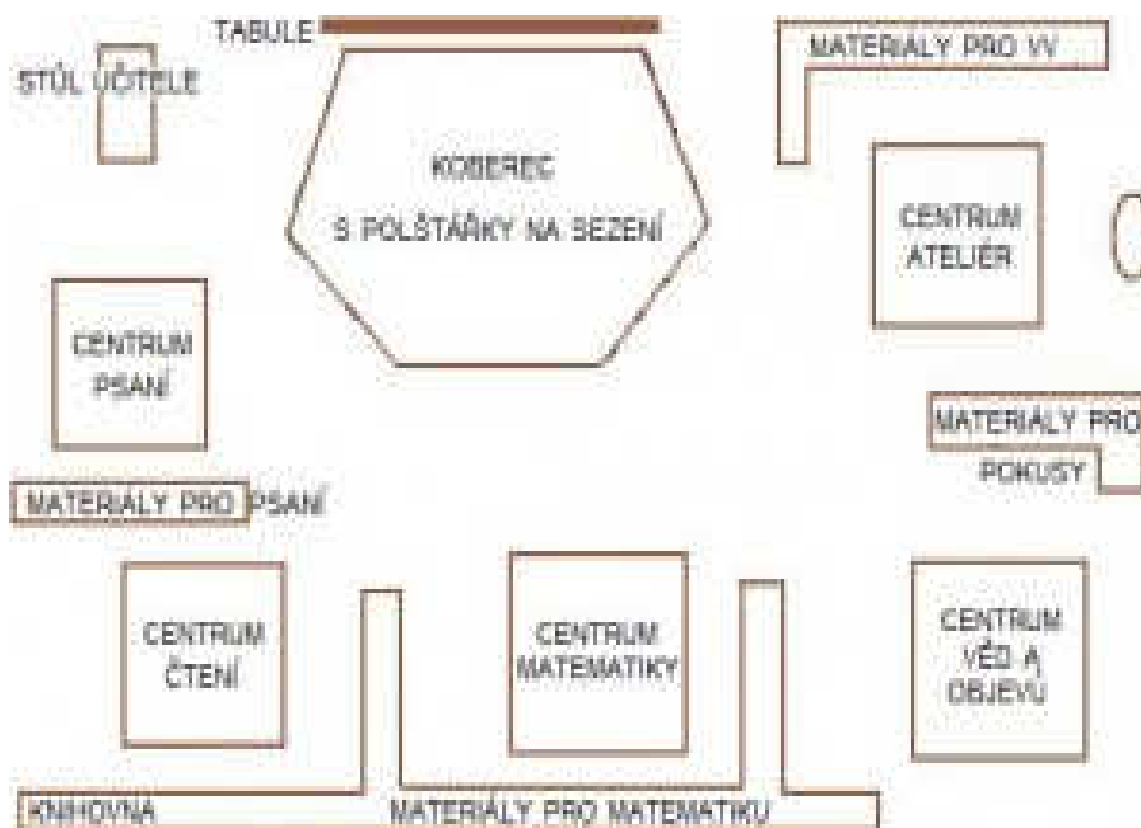
❖ Mezinárodní program **Step by Step ČR** byl vytvořen v roce 1994 v rámci sítě Sorosových nadací a Children's Resource International („Washington D. C.“). Jeho hlavním posláním je budování občanské a otevřené společnosti v nově vzniklých demokraciích a v současné

době se tohoto programu účastní 28 zemí střední a východní Evropy, střední Asie a jižní Afriky.

- ❖ V České republice byl tento program přizpůsoben specifickým podmínkám našeho vzdělávacího systému a pod názvem **Začít spolu** („ZaS“) byl nabídnut jako vzdělávací alternativa školám, které o jeho realizaci projeví zájem.
- ❖ V souladu s filozofií nadace Open Society Fund podporuje zejména aplikaci moderních poznatků o vyučování a učení v běžné pedagogické praxi a přizpůsobuje organizaci vyučování a učební styl tak, aby nebylo rozhodující Jak, Co a Kdy, ale PROČ, KOMU SLOUŽÍ a JAK UŽITEČNĚ. Prioritou programu je zaměření na **individuální potřeby dítěte a možnost volby**.

❖ jak vypadá třída **Začít spolu**

třída je rozdělena na tzv. centra aktivity – to jsou vlastně stolky, ke kterým náleží dobře přístupné police s různými materiály podle zaměření centra (uvedla jsem centrum psaní, čtení, matematiky, věd a objevů, ateliér, ale mohou existovat i jiná)

❖ **Jak probíhá den ve třídě **Začít spolu****

- ❖ první dvě vyučovací hodiny - povídáním v kruhu (na koberci), ve kterém si děti vzájemně sdělí své nové zážitky či pocity a seznámí se s plány na nový den
- ❖ následuje obvykle matematika či čeština, podoba výuky záleží na každém učiteli, ale obecně by děti měly být co nejaktivněji zapojeny (hry, diskuse, zajímavé úkoly, práce v různě velkých skupinách...)
- ❖ práce v centrech aktivity (asi 45 – 90 min.) - učivo ve všech centrech se vztahuje vždy po určitou dobu (např. týden) k jednomu tématu a je vybíráno tak, aby se naplňovaly požadavky školního vzdělávacího programu, každé dítě si vybírá, do kterého centra ten

den půjde, ale během týdne musí vystřídat všechna centra, zde děti plní zadané úkoly – některé samostatně, jiné skupinově, svým tempem i vlastním způsobem

- ❖ hotové práce si děti nejprve samy hodnotí, poté je dávají zhodnotit učiteli nebo hodnotí všichni společně, nakonec je zařadí do své složky (tzv. portfolio), kde se postupně hromadí práce během celého pololetí (roku), a rodič či učitel se může kdykoli podívat na pokroky dítěte

2.7.6 Zdravá škola

- ❖ je projekt Světové zdravotnické organizace pro Evropu, Evropské unie a Rady Evropy, které dotovaly práci v Národním centru podpory zdraví, jež se stalo koordinátorem pro ČR v roce 1991 (finanční podporu poskytla i dánská nadace, ministerstvo školství a ministerstvo zdravotnictví.); školy, které měly o program zájem, vypracovaly podle metodiky „Program podpory zdraví ve škole“ vlastní projekt přizpůsobený podmínkám jejich školy

❖ hlavní cíle a zásady Zdravé školy

- zdraví je ve Zdravé škole chápáno jako celkový stav fyzické, psychické a sociální pohody
- Zdravá škola se snaží o celkově zdravou atmosféru ve škole, která spočívá na třech základních pilířích:
 - **pohoda prostředí** (věcného, sociálního, organizačního)
 - **zdravé učení** (smysluplnost, možnost výběru, přiměřenost, spoluúčast, spolupráce, motivující hodnocení, přirozenost, klidná a otevřená atmosféra, samostatnost žáků, zaujímání vlastních postojů, hledání konstruktivních nápadů, uvědomění si odpovědnosti za své konání, podpora zvědavosti a spontánnosti, respektování potřeb jednotlivce, rozvoj komunikace, diferencovaný a individuální přístup k žákům – zadávání práce podle schopností žáka, vytváření prostoru pro vzdělávání talentovaných žáků, včasná diagnostika žáka, snaha o integraci postižených, chyba je jedním ze stupňů učení...)
 - **otevřené partnerství** (škola je modelem demokratického společenství, pořádá veřejné akce apod.)

❖ další prvky, se kterými se na různých školách můžete setkat

- metody a formy školní práce: integrované vyučování, projektová výuka, problémové metody, samostatná práce, svobodná tvůrčí práce, epochové vyučování, vyučování v blocích či tematických celcích, kooperativní vyučování, podněty reformních škol, výuka v pracovních a herních koutcích, používání koberců, prvky dramatické výchovy, didaktické hry, učení se v životních situacích
- pohyblivá délka vyučovacích hodin
- netradiční uspořádání třídy
- o přestávkách k dispozici tělocvičný inventář, tělocvična, dvůr či hřiště
- zavedení tří hodin tělesné výchovy týdně – třetí hodina probíhá například formou projektového vyučování spojeného s turistikou a poznáváním okolí
- další aktivity: soutěže, školní akademie, kulturní vystoupení, sportovní utkání, tábory, jarmarky, výstavy, ozdravné pobyty, výlety, exkurze, jóga, keramika, práce s tiskařským lisem a podobně podle možností
- žakovský parlament, dětské rozhlasové vysílání ve školním rozhlase, vydávání dětských novin
- informace o dětech poskytovány za přítomnosti dětí

- rodiče se mohou účastnit vyučování např. jako asistenti
- stravování: více zeleniny a ovoce, omezení podílu bílkovin a množství tuků, sójové výrobky, ryby

2.7.7 Domácí vzdělávání

- ❖ v ČR bylo experimentálně povoleno 1. 9. 1998
- ❖ od roku 2005 je pod novým názvem individuální vzdělávání rovnocennou formou plnění povinné školní docházky na 1. stupni ZŠ a mělo by být umožněno **na všech školách**
- ❖ od 1. 9. 2007 probíhá na pěti školách experimentální ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni
- ❖ **podmínky domácího (individuálního) vzdělávání:**
 - žáci jsou vzděláváni v souladu s platným standardem základního vzdělávání (tj. v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem a se Školním vzdělávacím programem školy, na které je dítě zapsáno)
 - nejméně dvakrát za školní rok jsou výsledky vzdělávání hodnoceny, tj. žáci jsou ve škole „přezkoušeni“ (někde se jedná spíš o rozhovor nad portfoliem), výsledek hodnocení má být žákům vydáván ve formě slovního hodnocení (podobu mohou navrhnout rodiče)
 - doma vzdělávající rodič musí mít minimálně středoškolské vzdělání s maturitou (ale může být udělena i výjimka) nebo v případě 2. stupně ZŠ vzdělání vysokoškolské, a musí prostřednictvím zprávy z poradenského zařízení (PPP nebo SPC) doložit „specifické vzdělávací potřeby“ dítěte – např. výjimečné nadání, poruchy učení, problémy v sociální oblasti (což je podmínka ze strany MŠMT, proti které zúčastnění rodiče protestují a řada ředitelů ji nebere až tak doslova)
 - škola může vypovědět dohodu o zařazení dítěte do domácího vzdělávání, neplní-li rodiče podmínky dohody
- ❖ školy obvykle rodičům pomáhají s vypracováním plánů učiva a s výběrem vhodných učebnic, žáci se mohou účastnit akcí školy (kroužky, výlety...)

2.7.8 Pracovní list XIII

1. Vyjmenuj alespoň čtyři společné rysy alternativní pedagogiky:

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

2. Cílem waldorfské pedagogiky je:

3. Zakladatelem/zakladatelkou daltonské školy je:

- Steiner
- Montessoriová
- Parkhurstová
- Peterson
- Dewey

4. Montessori škola je zaměřena především na výchovu ve škole:

- základní
- mateřské
- střední
- vysoké

5. Výuka v kmenových skupinách je jedním z hlavních rysů školy:

- Montessori
- daltonské
- jenské
- Začít spolu
- domácího učení

6. Ve které škole je třída rozdělena na tzv. centra aktivity:

- waldorfské
- jenské
- daltonské
- Začít spolu
- Montessori

7. Jaké jsou tři základní pilíře Zdravé školy:

a) _____

b) _____

c) _____

8. Je v naší republice povoleno domácí vzdělávání, pokud ano, na jakém typu škol:

9. Mezinárodní program Step by step, byl přizpůsoben specifickým podmínkám našeho vzdělávacího systému a realizuje se pod názvem:

- Zdravá škola
- Domácí vzdělávání
- Daltonský plán
- Začít spolu
- Základní škola

2.8 Použitá literatura

- JŮVA, V.: *Přehled dějin výchovy*. Brno: Paido, 1993.
- PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2000.
- www.alternativniskoly.cz
- www.kritickemysleni.cz
- www.wikipedia.org

2.9 Seznam použitých zkratek

př. n. l. – před naším letopočtem

n. l. – našeho letopočtu

stol. – století

ZaS – Začít spolu

3 Vývoj školství na našem území a současný školní systém

3.1 Tereziánské reformy - počátky školského systému na našem území a jeho vývoj do r. 1869

- ❖ hospodářský a politický vývoj ve 2. polovině 18. století (zakládání manufaktur, zrušení nevolnictví) si vynucuje změny ve školství, školských otázek se ujímá stát, je zavedena *všeobecná vzdělávací povinnost* pro děti poddaných
- ❖ r. 1774 vydala M. Terezie **Všeobecný řád školní**, který byl prvním výrazným zásahem do školního vzdělávání, cílem řádu je poskytnout každému takové vzdělání, které odpovídá jeho původu, děti, které neměly domácího učitele, musely chodit do školy, dokud nezvládly látku (6 - 7 let)
- ❖ existovaly vedle sebe 3 typy škol:
 - **školy triviální** se zřizovaly na vesnicích, byly 1-2 třídní, obsahem byl katechismus a trivium (tj. čtení, psaní, počítání), také pracovní a hospodářské znalosti podle povahy bydliště, vyučovacím jazykem byla čeština
 - **školy hlavní** se zřizovaly ve městech, byly 3-4 třídní, kromě trivia se vyučovala i latina, zeměpis, dějepis, přírodověda, od 3. třídy byla vyučovacím jazykem němčina
 - **školy normální** existovaly pouze v zemských centrech, byly 4 třídní, vyučovacím jazykem byla němčina, vyučovalo se rozšířené učivo škol hlavních
- ❖ školská reforma se dotkla i vzdělávání učitelů; v době pobělohorské, kdy došlo k úpadku ve vzdělání, se často stávají učitelé vysloužilí vojáci, kteří umí číst, psát, počítat a mají bohaté zkušenosti z dlouholeté vojenské služby
- ❖ v r. 1775 byla v Praze při normální škole zřízena **preparanda**, čili učitelská příprava, po 3 měsících mohl být zájemce ustanoven pomocníkem na venkovské škole, po 6 měsících na městské, po roční pomocnické službě si kandidáti učitelství mohli složit **zkoušku učitelské způsobilosti**
- ❖ jako pomůcka k výuce sloužila učitelům **methodní kniha**, v níž byla uvedena pravidla výuky
- ❖ v reformách školství pokračoval syn M. Terezie **Josef II.**, rozšířil síť škol - na každých 90 až 100 dětí měla být jedna škola
- ❖ od r. 1780 byla škola povinná i pro dívky, byly prováděny soupisy dětí školou povinných, za neposílání dětí do školy rodičům hrozila peněžitá pokuta nebo jednodenní vězení
- ❖ učitelské kurzy se od 20. let 19. stol. prodloužily na 6 měsíců, pak na rok a od poloviny 19. století byly dvouleté
- ❖ reformovalo se i vyšší školství, vznikala gymnázia místo zrušených jezuitských škol, vznikaly odborné školy

3.2 Počátky a rozvoj české pedagogiky v 19. století

- ❖ novodobá česká pedagogická teorie má své počátky v **národním obrození** na přelomu 18. a 19. století
- ❖ v době neutěšeného stavu základního školství se setkáváme na českém venkově s pokrokovým typem **vlasteneckých učitelů**, kteří se snažili pomáhat širokým lidovým vrstvám osvětovou prací a současně čelit sílící germanizaci
- ❖ postupně vystupují tito učitelé i s požadavky na školskou reformu a na lepší sociální zabezpečení učitelstva

Představitelé české pedagogiky v 18. a 19. století

Jakub Jan Ryba (1765 - 1815)

- ❖ byl výrazným představitelem národně-obrozeneckých snah, učitel a hudební skladatel z Rožmitálu
- ❖ „Česká mše vánoční“

Bernard Bolzano (1781 - 1848)

- ❖ pokusil se o obecnější pedagogickou koncepci
- ❖ vynikající vědec a univerzitní profesor, který odchoval generace obrozeneckých buditelů
- ❖ utopicko-sociální spis **O nejlepším státě**, ve kterém se zamýšlí i nad problémy výchovnými
- ❖ vyzvedá úlohu **rodinné výchovy**, požaduje **povinnou školní docházku do 14-15 let** a zdůrazňuje široké věcné vzdělání
- ❖ ve škole věnuje důležité místo také činnostem pracovním
- ❖ jako matematik si plně uvědomuje význam logicky uspořádaného vzdělávacího systému, požaduje hodnotné učebnice, vhodné pomůcky a názorné metody vyučování

Karel Slavoj Amerling (1807 - 1884)

- ❖ vystoupil s promyšleným plánem na reformu základní školy v duchu národních tradic
- ❖ cílem školy má být příprava jedince, který bude tvořivě rozvíjet vědění, a uvádět do života mravní principy své společnosti; výchova má být všestranná, soustavná a ve shodě s Komenským orientovaná na všechny základní obory lidského vědění a lidské činnosti.
- ❖ vytvořil četné učebnice, příručky a názorné pomůcky pro přírodovědné vyučování, byl neúnavným organizátorem českého učitelského hnutí, usiloval o rozvoj dívčího školství, vydával pedagogický časopis **Posel z Budče** a zasloužil se o vybudování první české hlavní školy v Praze, která nesla symbolický název **Budeč**

Gustav Adolf Lindner (1828 - 1887)

- ❖ pedagog, filozof, psycholog a sociolog, stal se prvním profesorem pedagogiky na Karlově univerzitě
- ❖ jeho známá díla jsou **Obecné vychovatelství**, **Všeobecné vyučovatelské učebnice** a **Pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním**
- ❖ Lindner zdůrazňoval národní prvek ve výchově, požadoval vysokoškolské vzdělání pro učitele základních škol a zasazoval se o vyšší vzdělání dívek

3.3 Vývoj školství na našem území v 2. polovině 19. století

- ❖ po zrušení absolutismu v Rakousku nastaly podmínky pro rozvoj školství, změnilo se postavení školy k církvi - církvi je pouze ponecháno řízení vyučování náboženství
- ❖ Základní školský zákon je vydán r. **1869** - stanovuje osmiletou povinnou školní docházku, rozšiřuje obsah vzdělání, reorganizuje systém elementárního školství
- ❖ **Obecné školy** měly cíl vychovat děti v mravnosti, zbožnosti a rozvíjet jejich poznání (jazyk, počty, psaní, reálie, geometrie, zpěv, tělocvik, náboženství)
- ❖ **Měšťanské školy** poskytovaly dětem, které nenavštěvovaly střední školu, vyšší vzdělání než školy obecné
- ❖ od r. 1870 platil podle zákona zákaz tělesných trestů ve školách
- ❖ školy obecné a měšťanské byly určeny dětem městské a venkovské chudiny, po škole děti odcházely do praxe, **Střední školy** navštěvovaly děti ze středních a vyšších společenských vrstev, absolvování střední školy bylo předpokladem pro studium na vysoké škole

- ❖ ve 2. pol. 19. stol. se rozvíjí také střední školství, pro potřeby hospodářství vznikají odborné školy, např. zemědělské, obchodní, průmyslové
- ❖ r. 1890 bylo zásluhou Elišky Krásnohorské otevřeno 1. dívčí gymnázium Minerva
- ❖ v zájmu zkvalitnění přípravy učitelů nově vzniklých obecných a měšťanských škol zákon z r. 1869 stanovil, že se učitelé mají vzdělávat na 4letých učitelských ústavech, které byly buď mužské, nebo ženské; učitelé gymnázií absolvovali tzv. vědeckou přípravu na univerzitě

Reforma lidového školství

- ❖ v návaznosti na ústavu liberalistické změny ve školství
- ❖ v lednu 1868 vydán říšský zákon ⇒ pravidla o postavení školy a církve. Zrušena dohoda z r. 1855. Církev mohla organizovat pouze vyučování náboženství, mohla si však zřizovat školy. Zavedena nekonfisejní škola. Světskými orgány školské správy se staly místní, okresní a zemské školské rady.
- ❖ **14. května 1869 školský zákon (Hasnerův zákon)** - zavedl školu obecnou, měšťanskou, učitelské ústavy pro vzdělávání učitelů škol obecných a měšťanských, uvažoval o formách učitelského vzdělávání, stanovil ekonomické a sociální zabezpečení učitelů

- ❖ dále se zákon zabýval povinností chodit do školy od dokončeného šestého roku a do dokončeného čtrnáctého roku života
- ❖ pokud žáci zvládli to nejpotřebnější na obecných školách - číst, psát, počítat - dříve, mohli vystoupit
- ❖ z povinnosti školní docházky byly vyjmuty – děti tělesně a duševně postižení, děti vyučované soukromě, ty co chodily do vyšších škol
- ❖ v r. 1870 v návaznosti zákon školní a vyučovací řád pro školy obecné - pravidla chování žáků ve škole, povinnosti žáků a učitelů a **zakázal tělesné tresty**
- ❖ významné bylo **zavedení povinné školní docházky**
- ❖ preparandy byly nahrazeny čtyřletými učitelskými ústavami (do jisté míry úroveň střední školy), byl zaveden pravidelný plat, zvýšilo se společenské postavení učitelů; při univerzitách byly možné pedagogické semináře

Dělení obecných škol

1) obyčejné obecné

- ❖ úkolem vychovat děti k mravnosti a zbožnosti, rozvíjet jejich poznání, veřejné (zřizované státem, zemí, obcí) a soukromé
- ❖ obsah: náboženství, jazyk, počty, reálie, psaní, zpěv, tělocvik; děvčata navíc ženské práce a nauku o domácím hospodářství
- ❖ v továrních školách zákonem dáno 12 vyučovacích hodin týdně, mohly být při nich zřizovány školky k opatrování, vychovávání a vyučování dětí školou nepovinných, též mohly být zřizovány kurzy (polní hospodářství, řemesla) pro děti městské a venkovské chudiny
- ❖ počet 80 žáků na třídu zvýšen na 100
- ❖ vyučovali absolventi učitelských ústavů

2) Měšťanské

- ❖ určeny dětem, které nenavštěvovaly střední školu
- ❖ vyšší vzdělání než na obyčejné obecné škole
- ❖ obsah: náboženství, jazyky, přírodopis, přírodopis, aritmetika aj.; dívky stejné předměty navíc jako na obecné škole, na německých se vyučovalo německy, mohl být vyučován i další jazyk
- ❖ charakter a délka školy ponechána na zřizovateli, mohla být osmiletá, nebo tříletá navazující na 5. ročník obecné školy, v tříletých a posledních třech ročnících měšťanky žáci oddělení podle pohlaví
- ❖ pro děti městské a venkovské chudiny - příprava pro studium na učňovských ústavech, odborných školách nevyžadujících přípravu ze střední školy, příprava pro průmysl a zemědělství, vyučovali učitelé se speciální zkouškou

Vývoj ostatních druhů škol

- ❖ **Gymnázia** - výuka klasických jazyků
- ❖ **Reálka** - z původní přípravy pro průmysl a zemědělství v r. 1868 sedmiletá škola vzdělávající v reáliích, zavedením maturity (1869) se stala plnohodnotnou střední školou připravující pro VŠ
- ❖ **Reálné gymnázium** - snaha o vyrovnání předešlých krajností, soukromá instituce založena v r 1862, státními se staly až Marchetovou reformou v r. 1908, jejich vznik praktickou výhodou ⇒ vstup na oba VŠ směry (univerzitní, technický) bez diferenčních zkoušek ⇒ velký zájem ⇒ rostl jejich počet

- ❖ **Reformní reálné gymnázium** - Marchetova reforma uzákonila tento další typ střední školy, nižší stupeň reformního reálného gymnázia odpovídal reálce, preferovány moderní jazyky
- ❖ na sklonku 19. stol. první dívčí střední školy ⇒ výsledek emancipace a rovnoprávnosti ve vzdělávání ⇒ zásluha E. Krásnohorské ⇒ 1890 dívčí gymnázium v Rakousku zvané Minerva ⇒ počátek rozvoje vyššího dívčího vzdělání, postupně jim bylo povoleno VŠ studium ⇒ filosofická 1897, lékařská fakulta 1900
- ❖ rozvoj průmyslu a zemědělství ve 2. pol. 19. stol. a na počátku 20. stol. ⇒ rozvoj **odborných škol** (zemědělské, průmyslové, obchodní); podpora průmyslových podniků, společností a podpora nadací, netvořily systém, docházka od 1 roku do 4 let; navazovaly na nižší střední, později i měšťanky; některé úroveň SŠ

Vysoké školy

- ❖ 28. 2. 1882 dosavadní Karlo - Ferdinandova univerzita rozdělila na českou a německou
- ❖ 1882-83 šk. rok pouze 2 fakulty - filozofická, právnická, o rok později lékařská, od r. 1891-92 bohoslovecká; Česká univerzita (1 rektor Tomek) ⇒ rozvoj české vědy a kultury
- ❖ v pol. 19. století snahy o rozvoj institucí pro **předškolní výchovu**, před revolucí 1869 u sv. Jakuba v Praze první česká mateřská škola; třetí typ předškolního zařízení této doby - opatrovny, dětské zahrádky; rozvoj domácí tradice, francouzské a fröbelovské tradice německé
- ❖ do 2. pol. 19. století silné národnostní hnutí zaměřené zejména na jazyk dosáhlo jistých úspěchů
- ❖ **1866 zemský zákon o rovném právu obou zemských jazyků na českých školách**

3.4 Pracovní list XIV

1. Všeobecný řád školní z roku 1774 u nás zavedl:
 - výuku latiny
 - povinnost vzdělávání učitelů
 - povinnost vzdělávat se
 - výuku zdravotně postižených dětí

2. Co nebo kdo byla preparanda:
 - přípravná škola pro upovídané žáky
 - přípravná škola pro politiky
 - přípravná škola pro učitele
 - přípravná škola pro drobné živnostníky

3. Jaké typy škol existovaly za vlády Marie Terezie:
 - a) _____
 - b) _____
 - c) _____

4. Kdo prosazoval reformu základní školy v duchu národních tradic a přípravu jedince, který bude tvořivě rozvíjet vědění a uvádět do života mravní principy své společnosti:
 - Jan Jakub Ryba
 - Karel Slavoj Amerling
 - Gustav Adolf Lindner

5. Dílo „Pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním“ napsal:
 - Karel Slavoj Amerling
 - Jan Amos Komenský
 - Gustav Adolf Lindner
 - Bernard Bolazano

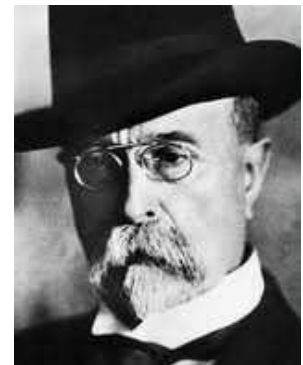
6. Základní školský zákon z roku 1869 stanovuje povinnou školní docházku:
 - devítiletou
 - desetiletou
 - osmiletou
 - sedmiletou

3.5 Školství v Československé republice v období 1918 - 1939

- ❖ po vzniku samostatného československého státu zůstaly v platnosti zákony z období monarchie, byly provedeny pouze dílčí úpravy, obsah se rozšiřuje o občanskou nauku, je snaha snížit počet žáků na jednoho učitele z původních 80 na 60
- ❖ na *venkově* převažovaly dále 1 - 2třídní obecné školy, to umožňovalo zřízení škol i v malých obcích a tím zabezpečení gramotnosti
- ❖ ve *městech* existovaly většinou 5třídní školy obecné a na ně navazovaly 3třídní měšťanské gymnázia byla 8letá, dělila se na nižší a vyšší
- ❖ meziválečné období se vyznačuje snahami o reformu školy, vzniká řada pokusných škol s různým obsahem a metodami práce s žáky; je kritizováno, že systém školy upřednostňuje děti majetných rodičů; předmětem kritiky je celý systém, úroveň školní praxe
- ❖ učitelé sami se snaží ovlivňovat školskou politiku státu; na svém prvním sjezdu v r. 1920 delegáti požadují nový školský zákon, zrušení zastaralé legislativy z Rakouska-Uherska, požadují vytvoření základu jednotného školského systému od mateřských škol až po školy vysoké, požadují vysokoškolské vzdělání všech učitelů; zásadní reformu, kterou připravil Václav Příhoda, se nepodařilo prosadit do praxe

Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937)

- ❖ filosof, politik a státník - jeho dílo se stává ideovým zdrojem české vědy, školy a výchovy
- ❖ v pedagogické oblasti sice nepodal ucelené dílo o výchovných otázkách, ale celá jeho filozofie (např. spis **Ideály humanistů**) má významné pedagogické konsekvence
- ❖ pedagogický význam má již jeho důraz na aktivní stránku filozofie, na konkrétní činy založené na hlubokém poznání a přesvědčení; neméně významný je jeho důraz na úlohu vědy při formování osobnosti, na široký a mnohostranný vědecký rozhled, umožňující nejen správně poznat, ale i kriticky zhodnotit, zaujmout odpovídající stanoviska a rozhodnout se k žádoucímu činu
- ❖ v centru výchovy stojí podle Masaryka **mrvní formování osobnosti**
- ❖ úkolem výchovy je utvářet jedince s hlubokým humanistickým přesvědčením, který svým životem naplňuje základní křesťanské ideály vztahu člověka k člověku

František Drtina (1861-1925)

- ❖ stal se Lindnerovým nástupcem na Karlově univerzitě
- ❖ obrátil pozornost k vývoji pedagogického myšlení a položil svými studii základy historicko-srovnávacího studia v naší pedagogice
- ❖ v roce 1930 byl soubor Drtinových prací vydán pod názvem **Ideály výchovy**

Josef Úlehla (1852-1933)

- ❖ svérázná postava v dějinách české pedagogiky, významný organizátor moravského učitelského hnutí a průkopník volné školy
- ❖ vyšel z kritiky herbartovské školy a v duchu Rousseauově a Tolstého požaduje svobodný a harmonický rozvoj dítěte na základě sebevýchovy a samoučení
- ❖ své záměry uskutečnil v letech 1911-1918 na české menšinové škole ve Vídni
- ❖ ruší učební plán a rozvrh hodin, zavádí volné besedy se žáky, hlavním zdrojem jejich poznání má být osobní zkušenost, pozorování a experiment, výrazně posiluje činnosti výtvarné a

pracovní

Otakar Kádner (1870-1936)

- ❖ nejvýznamnější postava české pedagogiky za předmnichovské republiky, profesor tohoto oboru na Univerzitě Karlově
- ❖ je autorem rozsáhlých syntetických prací - šestidílných **Dějin pedagogiky** (1923-24), třídílných **Základů obecné pedagogiky** (1925-26) a čtyřdílného spisu **Vývoj a dnešní soustava školství** (1929-33)
- ❖ zpracoval rozsáhlý faktografický materiál a prosadil v české pedagogice exaktní historickosrovnávací myšlení
- ❖ jeho dílo je prodchnuto demokratismem a metodologicky dokládá hodnoty českého pozdního pozitivizmu

Otokar Chlup (1875-1965)

- ❖ profesor pedagogiky na Masarykově univerzitě v Brně
- ❖ spisy **Vývoj pedagogických idejí v novém věku** (1924), **Středoškolská didaktika** (1935) nebo **Pedagogika** (1936)
- ❖ ve své pedagogice kritizuje Chlup formalismus ve výchově, který viděl v nedoceňování obsahové stránky a v její vyumělkovanosti, jak se projevovala v některých reformních pokusech
- ❖ současně odmítá tradiční didaktický materialismus, projevující se jednostrannou orientací na množství poznatků
- ❖ usiluje o syntetické pojetí výchovy a o harmonizaci jednotlivých výchovných složek v komplexním výchovně-vzdělávacím procesu

Jan Uher (1891-1942)

- ❖ výrazně přispěl k rozvoji české pedagogiky v našem století
- ❖ profesor Masarykovy univerzity, který zahynul v nacistickém koncentračním táboře
- ❖ svým výrazným sociologickým pohledem na výchovnou problematiku rozšířil myšlení této vědní disciplíny o novou dimenzi
- ❖ hlavní díla: **Problém kázně** (1924), **Základy americké výchovy** (1930) a **Středoškolský student a jeho svět** (1939)

Václav Příhoda (1889-1979)

- ❖ stal se průkopníkem cesty za zásadními reformami výchovy a školy
- ❖ profesor pedagogiky a psychologie na Univerzitě Karlově v Praze
- ❖ svými pracemi zasáhl Příhoda jak do rozvoje české pedagogiky, a to především spisy **Racionalizace školství** (1930) a **Teorie školského měření** (1930), tak do rozvoje psychologie pedagogické a vývojové **Úvod do pedagogické psychologie, Ontogeneze lidské psychiky**
- ❖ své poznatky získané při studijních pobytech v USA tvořivě aplikoval na českou situaci a celým svým dílem přispěl ke snahám o vytvoření české exaktní pedagogické vědy
- ❖ za předmnichovské republiky usiloval o jednotnou školu vnitřně diferencovanou
- ❖ s jeho jménem byly spjaty také snahy o zavádění pracovních metod, o globalizaci a o aplikaci metod samoučení

Vývoj českého školství přerušeno okupací 1939-1945

- ❖ v letech 1945 - 1948 boj jednotlivých politických stran o charakter našeho školství
- ❖ po vítězství KSČ v roce 1948 je zavedena školským zákonem schváleným **21. dubna 1948 důsledná koncepce jednotného školství** v duchu marxisticko-leninské ideologie
- ❖ je zdůrazněna političnost škol, povinná školní docházka se prodloužila z osmi na devět let
- ❖ jednotná státní škola byla rozdělena na tři stupně:
 - první stupeň tvořila škola národní (1. - 5. ročník)
 - druhý stupeň čtyřletá škola střední (6. - 9. ročník)
 - třetí stupeň tvořily školy povinné a výběrové – gymnázia
 - základní odborné školy (od r. 1954 školy učňovské)
- ❖ v roce 1953 změněna povinná školní docházka na osmiletou, v roce 1959 je opět prodloužena na 9 let, střední vzdělání bylo realizováno na tříleté Střední všeobecně vzdělávací škole (v roce 1968 prodloužena na 4 roky a začala se označovat opět názvem gymnázium)
- ❖ v souvislosti s novým pojetím základního školství, které začalo být do praxe zaváděno od roku 1976, byl 1. stupeň základní školy zkrácen o jeden rok (1. - 4. ročník), základní škola byla tudíž osmiletá, povinnou desetiletou školní docházku dokončovala mládež ve dvou prvních ročnících středního vzdělávání

3.5.1 Pracovní list XV

1. Jaké školy byly v Československu v letech 1918 – 1939:

a) _____

b) _____

c) _____

2. Mezi významné představitele československé pedagogiky v období 1918 – 1939 nepatřil:

- Josef Úlehla
- Václav Příhoda
- Gustav Adolf Lindner
- Tomáš Garrigue Masaryk
- Karel Slavoj Amerling

3. O zavádění pracovních metod, globalizaci a o aplikaci metod samoučení usiloval:

- Josef Úlehla
- Otakar Chlup
- Jan Uher
- Václav Příhoda
- Tomáš Garrigue Masaryk

4. Dílo „Problémy kázně“ napsal:

- František Drtina
- Otakar Kádner
- Jan Uher
- Otakar Chlup
- Tomáš Garrigue Masaryk

5. Jak dlouhá byla povinná školní docházka po roce 1948:

- osmiletá
- desetiletá
- devítiletá
- sedmiletá

3.6 Vývoj po r. 1989

- ❖ po 17. 11. 1989 vyvstala nutnost přehodnocení a úpravy stávajících učebních osnov; česká pedagogická teorie navázala na tradice školství hlavně z předmnichovské republiky a navázala kontakty se západní pedagogikou
- ❖ významné pro rozvoj českého školství je i to, že byl umožněn vznik alternativního školství; např. na 1. stupni ZŠ byly postupně do praxe zavedeny tři vzdělávací programy:
 - **Obecná škola**
 - **Základní škola**
 - **Národní škola**
- ❖ vznikla řada alternativních škol: školy církevní, waldorfské, Montessori, daltonské, Zdravá škola aj.
- ❖ rozšířila se síť vysokých škol, vznikají vyšší odborné školy
- ❖ **změny kurikula** - uvolnění závaznosti učebních plánů a osnov, např. možnost vlastní úpravy obsahu, možnost vytvořit vlastní vzdělávací program, svobodná volba učebnic
- ❖ formální rámec školské reformy je dán přechodem od jednotných osnov pro všechny školy k vytváření rámcových vzdělávacích programů (RVP), podle nichž si školy tvoří své vlastní jedinečné školní vzdělávací programy (ŠVP), tvorba a schvalování RVP stejně jako zavádění vlastních ŠVP probíhá postupně

Průběh reformy – vydávání RVP a přechod na výuku podle vlastních ŠVP

	Schválení RVP	Školy začínají v prvních ročnících učit podle příslušných ŠVP
Mateřské školy	1. 3. 2005	1. 9. 2007
Základní školy	31. 8. 2005	1. 9. 2007 (povinně v 1. i v 6. roč.)
Základní umělecké školy	do 31. 8. 2010	1. 9. 2012
Gymnázia	24. 7. 2007	1. 9. 2009
Dvojjazyčná gymnázia	do 31. 8. 2009	1. 9. 2009
Sportovní gymnázia	24. 7. 2007	1. 9. 2009
Ostatní střední školy (SOŠ, SOU, VOŠ)		
1. etapa (61 RVP OV)	31. 8. 2007	1. 9. 2009
2. etapa (82 RVP OV)	1. 9. 2008	1. 9. 2010
3. etapa	do 31. 8. 2009	1. 9. 2011
4. etapa	do 31. 8. 2010	1. 9. 2012

3.7 Současný školský systém

Škola je společenskou institucí, je také institucí pro společnost. Je proto řízena vzhledem ke společenským potřebám. Škola slouží různým očekáváním a požadavkům - ty jsou různé ze strany státu a společnosti, rodičů, žáků.

Funkce školy:

- ❖ **vzdělávací funkce** - škola dbá o celkový rozvoj osobnosti žáka, i o to, co nepřináší životní zkušenost, obsah kultury – jazyk, věda, umění; vzdělání představují osvojené vědomosti i dovednosti je používat, také metody získávání vědomostí, vzdělání kultivuje člověka, princip školního vzdělávání je dojít od vzdělávání k sebevzdělávání, od výchovy k sebevýchově
- ❖ **výchovná funkce** znamená, že škola se podílí na formování jedince - tj. jeho vlastností, citů, vůle, charakteru, na zprostředkování hodnot, norem
- ❖ **ochranná funkce** - škola je příznivé prostředí, chrání před nepříznivými vnějšími vlivy, škola je pod značnou sociální kontrolou, kontrola ze strany státu (osobnost pedagoga, jevy ve škole, kurikulum), historie – ochrana dětí před nepřiměřeným zaměstnáváním, péče o hygienu, zdraví dětí
- ❖ **kvalifikační funkce** znamená, že ve škole žák získává znalosti, dovednosti a schopnosti, které se jeví jako žádoucí pro pozdější život v zaměstnání a ve společnosti; tato příprava probíhá především ve vyučování; se změnami v oblasti práce se mění požadavky na vyučování; dnes se např. očekává, že škola poskytne znalost alespoň jednoho cizího jazyka, zvládnutí počítače; schopnost učit se, spolupracovat, rozhodovat se atd.
- ❖ **selekční funkce** znamená, že žáci jsou vzhledem k různým školním výsledkům a životním šancím třídění; škola ale při rozdělování šancí nerozhoduje sama: vedle sociálního původu, nadání, pohlaví hrají svou roli také náhoda a štěstí
- ❖ **integrační funkce** znamená, že škola uvádí žáka do společnosti; ve škole si žák osvojuje postoje, způsoby chování, které jsou předpokladem spolužití ve společnosti; školu můžeme charakterizovat jako uznávanou a nutnou přechodnou stanici pro jednotlivce na cestě z rodinného prostředí do prostředí společnosti, prostředí povolání

3.7.1 Teorie školských systémů

Pojem školský systém (školská soustava) - jedná se o souhrn všech stupňů, typů a druhů školských institucí, které fungují v dané době na určitém jasně vymezeném správním území.

- ❖ **stupně škol** se vztahují k určitým věkovým úrovním žáků, označují se jako:
 - **preprimární** - předškolní
 - **primární** - 1. stupeň ZŠ
 - **sekundární** - 2. stupeň ZŠ, SŠ, VOŠ
 - **terciální** - vysokoškolský
- ❖ **školy se rozlišují podle**
 - **zřizovatele** - státní - ministerstvo, kraj, obec nebo svazek obcí
- soukromé - jiná právnická nebo fyzická osoba (osoba, církev, nadace)
 - **kurikula** - všeobecně vzdělávací
- odborné
 - **zaměření** např. pedagogické, sociální, zdravotní

Znaky školských systémů

Školské systémy v různých zemích se od sebe odlišují. Porovnávají se podle:

- ❖ **délky povinné školní docházky** - stanovuje ji školský zákon - ukazuje na politickou, ekonomickou a kulturní vyspělost země, neboť odráží zájem občanů o vzdělání,

vzdělávací potřeby společnosti, potřeby trhu práce, prestiž vzdělání; v ČR je docházka povinná 9 let, nejvýše do 17 let

- ❖ **cíle** - jsou v politických dokumentech a školských zákonech, vyjadřují nejjobecnější požadavky společnosti na vzdělání vzhledem k politickým, ekonomickým a kulturním souvislostem; v ČR je cílem rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života
- ❖ **kurikula** – kurikulum je vzdělávací program určující průběh a obsah studia - vyjadřuje aktuální požadavky společnosti na úroveň a kvalitu vzdělávacích výsledků
- ❖ **řízení** - vyjadřuje vztah státu a školy
 - centralizované - fungování školského systému je řízeno vládou - ministerstvem školství - má veškeré pravomoce v rozhodování, veškerou zodpovědnost – v ČSSR v letech 1948 - 1989
 - decentralizované - způsob demokratický, řízení je na nižších člancích, které přejímají pravomoce i zodpovědnost; např. kraj, obec, škola - v ČR uplatňované v současnosti
- ❖ **struktury** - postihuje uspořádání stupňů škol, jejich návaznost a prostupnost, rozsah, délku studia

3.7.2 Pracovní list XVI

1. Jaké tři vzdělávací programy byly postupně do praxe zavedeny na 1. stupni ZŠ po roce 1989:

a) _____

b) _____

c) _____

2. Co znamenají zkratky RVP a ŠVP:

3. Vyjmenujte alespoň čtyři funkce školy:

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

4. Současná povinná školní docházka je:

osmiletá

desetiletá

devítiletá

dvanáctiletá

5. Jako primární označujeme školy:

mateřské

střední

první stupeň základních škol

druhý stupeň základních škol

vysoké

3.8 Vzdělávací soustava, školy a školská zařízení

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání č. 561/2004 Školský zákon.

Školy

- ❖ **Mateřská škola** - zajišťuje předškolní výchovu a vzdělávání dětí jako součást celoživotního vzdělávání s přizpůsobením vývojovým kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny v návaznosti na úzkou spolupráci s rodinou
- ❖ **Základní škola** - základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění; na základní škole se realizuje povinná devítiletá školní docházka
- ❖ **Střední škola** - střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince; poskytuje žákům obsahově širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci, dále vytváří předpoklady pro plnoprávní osobní a občanský život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělávání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti
 - **typy středních škol** – určují se podle zaměření, např. na gymnázia, školy průmyslové, zemědělské, zdravotnické, pedagogické, umělecké, obchodní akademie, odborné školy, odborná učiliště, praktické školy
 - **stupně středního vzdělání**
 - střední vzdělání - 1 rok nebo 2 roky denní formy vzdělávání
 - střední vzdělání s výučním listem - 2 nebo 3 roky
 - střední vzdělání s maturitní zkouškou - 4 roky
- ❖ **Konzervatoř** – vzdělávání v konzervatoři rozvíjí znalosti, dovednosti a další schopnosti žáka získané v základním a v základním uměleckém vzdělávání, poskytuje všeobecné vzdělání a připravuje žáky pro výkon náročných uměleckých profesí v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně dramatické umění; vzdělávání v konzervatoři vytváří dále předpoklady pro plnoprávní osobní a občanský život, pokračování ve vzdělávání a pro výkon pracovní činnosti
- ❖ **Vyšší odborná škola** - vyšší odborné vzdělávání rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti studenta získané ve středním vzdělávání a poskytuje všeobecné a odborné vzdělání a praktickou přípravu pro výkon náročných činností; délka je 3 roky včetně odborné praxe, u zdravotnických oborů vzdělání až 3,5 roku
- ❖ **Základní umělecká škola** - základní umělecké vzdělávání poskytuje základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech, uskutečňuje se v základní umělecké škole; ZUŠ připravuje také pro vzdělávání ve středních školách uměleckého zaměření a v konzervatořích, popřípadě pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením
- ❖ **Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky** - jazykové vzdělávání poskytuje jazykové vzdělání v cizích jazycích s právem státní jazykové zkoušky

Školská zařízení

Poskytují služby a vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivní výchovnou péči.

- ❖ **Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků** - zajišťují další vzdělávání pedagogických pracovníků škol a školských zařízení, poskytují školám a školským zařízením poradenství v otázkách metodiky a řízení škol a školských zařízení a dále zprostředkovávají informace o nových směrech a postupech ve vzdělávání
- ❖ **Školská poradenská zařízení** - zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálněpedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání; spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, zdravotnickými zařízeními, popřípadě s dalšími orgány a institucemi

Příklad činností PPP

- Komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika
 - zjišťování předpokladů pro školní docházku, diagnostika školní zralosti
 - diagnostika předškolních dětí z důvodů nerovnoměrného vývoje
 - diagnostika předškolních dětí, žáků ZŠ a SŠ s problémy v adaptaci a s výchovnými problémy, včetně SPU
 - diagnostika žáků ZŠ a SŠ s výukovými problémy, neprospívajících
 - diagnostika jako podklad pro integraci, návrhy na zařazování a přerazování do speciálních škol
 - diagnostika jako podklad pro pomoc žákům ZŠ a SŠ v případech komplikací při volbě další školy či povolání
 - diagnostika žáků ZŠ a SŠ s osobnostními nebo sociálně vztahovými problémy
 - Psychologická a speciálně pedagogická intervence
 - poradenství v životní nouzi, individuální pomoc při zpracování krize
 - reedukace žáků se SPU
 - poradenské konzultace
 - Informační a metodická činnost - příprava podkladů pro vzdělávací opatření, dokumentace apod.
- ❖ **Školská výchovná a ubytovací zařízení** - zajišťují dětem, žákům a studentům podle účelu, k němuž byla zřízena
 - vzdělávání, sportovní a zájmové činnosti v době mimo vyučování
 - celodenní výchovu, ubytování a stravování
 - zotavovací pobyty dětí a žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušování vzdělávání
 - ❖ **Školská zařízení pro zájmové vzdělávání** - umožňují zájmové vzdělávání, které se uskutečňuje zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech; poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti; střediska volného času se dále podílejí na další péči o nadané děti, žáky a studenty a ve spolupráci se školami a dalšími institucemi rovněž na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků
 - ❖ **Zařízení školního stravování** - uskutečňují školní stravování dětí, žáků a studentů v době jejich pobytu ve škole, ve školském zařízení; zařízení školního stravování mohou

zajišťovat také stravování zaměstnanců škol a školských zařízení a stravovací služby i pro další osoby, a to za úplatu

- ❖ **Školská účelová zařízení** - podle účelu, k němuž byla zřízena, napomáhají školám a školským zařízením při jejich činnosti, zajišťují materiálně technické služby, poradenské, informační nebo ekonomicko-administrativní služby, poskytují odborné, studijně pracovní, knihovnické a informační služby pro žáky, studenty, popřípadě zaměstnance, zajišťují praktické vyučování a výchovu mimo vyučování nebo vytvářejí podmínky pro praktické vyučování žáků a jejich zájmovou činnost
- ❖ **Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči**- účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně do 19 let, na základě rozhodnutí soudu náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání

Zařízeními jsou:

- Diagnostický ústav – na základě komplexního vyšetření, jsou děti umísťovány do dalších zařízení
- Dětský domov – zajišťuje péči o děti, které mají nařízenou ústavní výchovu a nemají závažné poruchy chování
- Dětský domov se školou – zajišťuje péči o děti, které mají nařízenou ústavní výchovu, mají závažné poruchy chování, mají uloženu ochrannou výchovu, jsou nezletilými matkami
- Výchovný ústav – je určen pro děti starší než 15 let
- Středisko výchovné péče - účelem zařízení pro preventivní výchovnou péči je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje

3.9 Státní správa a samospráva ve školství

Státní správa ve školství

❖ Ministerstvo

- řídí výkon státní správy, odpovídá za stav, koncepci a rozvoj vzdělávací soustavy, vyhláší a řídí pokusné ověřování metod, obsahu, organizace vzdělávání
- vytváří podmínky pro výkon ústavní a ochranné výchovy, zařízení k tomu určená zřizuje a zrušuje
- zajišťuje a provádí kontrolu správnosti a efektivnosti využití finančních prostředků, které přiděluje ze státního rozpočtu

❖ Česká školní inspekce

- provádí inspekční činnost na základě plánu na příslušný školní rok a na základě podnětů a stížností

Samospráva ve školství

❖ Obec

- je povinna zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky dětí s místem trvalého pobytu na jejím území
- zřizuje základní školu nebo zajistí plnění PŠD v ZŠ zřizované jinou obcí (pak je povinna hradit neinvestiční výdaje na žáka)
- zřizuje a zrušuje mateřské školy – je povinna zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání v posledním roce před nástupem povinné školní docházky

❖ Kraj

- je povinen zajistit podmínky pro uskutečňování středního a vyššího odborného vzdělávání

- vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením
- jazykové vzdělávání, základní umělecké vzdělávání a zájmové vzdělávání
- výkon ústavní výchovy – dětské domovy

3.10 Pracovní list XVII

1. Vyjmenujte alespoň čtyři typy škol současného školského systému:

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

2. Vyjmenujte alespoň čtyři typy školských zařízení současného školského systému:

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

3. Státní správu ve školství tvoří:

ministerstvo

kraj

Česká školní inspekce

4. Samosprávu ve školství tvoří:

obec

kraj

Česká školní inspekce

ředitel školy

3.11 Použitá literatura

- JÚVA, V.: *Přehled dějin výchovy*. Brno: Paido, 1993.
- PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2000.
- www.msmt.cz
- www.wikipedia.org

3.12 Seznam zkratek

ČR – Česká republika
ČSSR – Československá socialistická republika
PPP – pedagogicko psychologická poradna
pol. – polovina
RVP – rámcový vzdělávací program
SPU – speciální (specifické) poruchy učení
SŠ – střední škola
stol. – století
sv. - svatý
šk. - školní
ŠVP – školní vzdělávací program
VOŠ – vyšší odborná škola
VŠ – vysoká škola
ZŠ – základní škola

4 Řešení pracovních listů

Pracovní list I

1. Věda o výchově, sleduje význam prostředí pro výchovu, problematiku specifických vlivů prostředí a jejich ovlivňování. Zkoumá prostředí přírodní i společenské.
2. společenská
3. logika
4. pedagogické časopisy, dokumentace o školství, školy všech stupňů, sešity žáků, odborné pedagogické učebnice
5. Didaktika stanoví cíle a obsah vyučování, analyzuje vyučovací proces a definuje vyučovací metody a principy.
6. Speciální pedagogika je vědní disciplína, která se zabývá výchovou postižených jedinců, jedinců se zrakovými vadami, se sluchovými a řečovými vadami, obtížně vychovatelnými jedinci.
7. filozofií

Pracovní list II

1. dědičností, prostředím, výchovou
2. připravuje jedince pro základní sociální role
3. Je základní pedagogická kategorie. Vymezuje pedagogickou orientaci k určitým výchovně vzdělávacím hodnotám. Výchovný cíl směřuje k ideálu plně a harmonicky rozvinutému jedinci. Je to čeho chceme při výchově dosáhnout.
4. individuální – sociální cíle, obecné – specifické cíle, materiální – formální cíle, adaptační a anticipační cíle, teoretické a praktické cíle, autonomní a heteronomní cíle
5. cíl, který si stanoví sám jedinec
6. ideál krásy a dobra

Pracovní list III

1. Poskytuje pedagogické základní informace, analyzuje výchovné ideje klasiků pedagogiky a filozofie.
2. příprava k sociálním rolím, rozvoj základních kvalit osobnosti, rozvoj v kulturních oblastech
3. občan, pracovník, ochránce a tvůrce životního prostředí, partner, rodič, uživatel a tvůrce hodnot, uživatel volného času, účastník dopravy...
4. potřeby a zájmy, přesvědčení, postoje ke skutečnosti
5. výchova rozumová, výchova estetická, výchova světonázorová

Pracovní list IV

1. vychovávaný jedinec, pedagog, výchovné prostředky
2. fyzické, psychické, sociální situace, dosavadní vzdělanostní úroveň
3. všeobecné vzdělání, odborné vzdělání, pedagogické vzdělání, osobnostní rysy
4. pedagogické vzdělání
5. umění, kolektiv, vyučování
6. výhody – pozitivně ovlivňuje jedince, lze srovnávat, zdravé soutěžení a spolupráce
nevýhody – plně nerespektuje individuální předpoklady, velký počet žáků

Pracovní list V

1. nejobecnější pravidla, usnadňují práci učitelů i žáků, vedou k trvalejším výsledkům, platí pro mládež i dospělé, v oblasti školské i mimoškolské, ve všech institucích a situacích
2. cílevědomosti, soustavnosti, aktivity, názornosti, uvědomělosti, trvalosti, přiměřenosti, emocionálnosti, všestrannosti, jednotnosti
3. cílevědomosti
4. přístup učitele
5. vše správně

Pracovní list VI

1. důvody biologické, psychologické, sociologické
2. pracovní, tělesná, branná, mravní
3. Antikou nazýváme údobí existence starověké řecké a římské společnosti. Začíná počátkem 2. tis. př. n. l. a končí rozpadem Západořímské říše.
4. Učitelé moudrosti, kteří nejprve putovali od města k městu, učitelé, kteří přispěli k vývoji lingvistiky a gramatiky.
5. Platon
6. Aristoteles
7. Xenofon
8. Aristoteles
9. Sokrates
10. příprava řádných občanů

Pracovní list VII

1. v období republikánském
2. odborných
3. Marcus Tullius Cicero
4. Lucius Annaeus Seneca
5. Dvanáct knih o výchově řečníka
6. elementární, vyšší literární, prakticky řečnický

Pracovní list VIII

1. Benedikt z Nursie
2. široké veřejnosti
3. gramatika, rétorika, dialektika
4. latinsky
5. Karel IV.
6. teologická, právníká, lékařská a artistická

Pracovní list IX

1. Martin Luther
2. k poslušnosti a podřizování se autoritě
3. kázal v kapli Betlémské, zavedl do bohoslužby český zpěv
4. Výklad desatera
5. Josef z Kalasance
6. elementární školy, nižší bratrské školy, vyšší bratrské školy

Pracovní list X

1. Itálii
2. zavádění nových vyučovacích metod (názorné vyučování, které probouzí aktivitu a iniciativu dítěte), zařazují se nové poznatky a předměty např. botanika, zoologie, fyzika, chemie, logika, etika...
3. Erasmus Rotterdamský
4. jeden ze zakladatelů utopického socialismu
5. Utopie
6. latinský

Pracovní list XI

1. individualismus, přirozenost, samostatnost ve výchově, o výchovu dívek, o vzdělávání problémové mládeže...
2. tělesnou, mravní, rozumovou
3. Jean Jacques Rousseau
4. Herbert Spencer
5. Emil, o harmonické výchově
6. nezaměstnanost, dětská práce, špatné sociální a ekonomické podmínky, stěhování obyvatel z města na venkov...

Pracovní list XII

1. demokratické zaměření, snaha o pedagogický dialog, vytváření kladné citové atmosféry
2. pragmatická pedagogika, existencialistická pedagogika, neotomistická pedagogika, antiautoritativní pedagogika, antipedagogika, humanistická psychologie, esencialismus
3. neotomistická pedagogika
4. pragmatická pedagogika
5. antipedagogika odmítá výchovu
antiautoritativní pedagogika kritizuje dosavadní školství, je zaměřena na maximální rozvoj sebevědomí žáků, odmítá potlačování základních potřeb

Pracovní list XIII

1. malá rozšířenost, blízký vztah učitel – žák (individuální přístup i domácí vzdělávání), menší počet žáků ve třídě i ve škole jako celku, větší prostor pro žákovo rozhodování, odlišné osnovy, větší spolupráce s vrstevníky a zapojování rodičů, sledování určitého filozofického směru...
2. všestranné a harmonické rozvinutí osobnosti, zdravé sebevědomí, smysl pro odpovědnost, spolupráce, tvořivost, touha po poznání, spolupráce rodičů se školou...
3. Parkhoustová
4. mateřské
5. ženské
6. Začít spolu
7. pohoda prostředí, zdravé učení, otevřené partnerství
8. ano, na všech základních školách
9. Začít spolu

Pracovní list XIV

1. povinnost vzdělávat se
2. přípravná škola pro učitele
3. triviální, hlavní, normální
4. Karel Slavoj Amerling
5. Gustav Adolf Lindner
6. osmiletou

Pracovní list XV

1. 1 – 2třídní obecné na venkově, ve městech 5třídní obecné a na ně navazují 3třídní měšťanské, 8letá gymnázia (dělí se na nižší a vyšší)
2. Gustav Adolf Lindner, Karel Slavoj Amerling
3. Václav Příhoda
4. Jan Uher
5. devítiletá

Pracovní list XVI

1. obecná škola, základní škola, národní škola
2. rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program
3. vzdělávací, výchovná, ochranná, kvalifikační, selekční, integrační
4. devítiletá
5. první stupeň základních škol

Pracovní list XVII

1. mateřská škola, základní škola, střední škola, konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola, jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky
2. zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, školská poradenská zařízení, školská výchovná a ubytovací zařízení, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, zařízení školního stravování, školská účelová zařízení, školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči
3. ministerstvo, Česká školní inspekce
4. obce, kraje